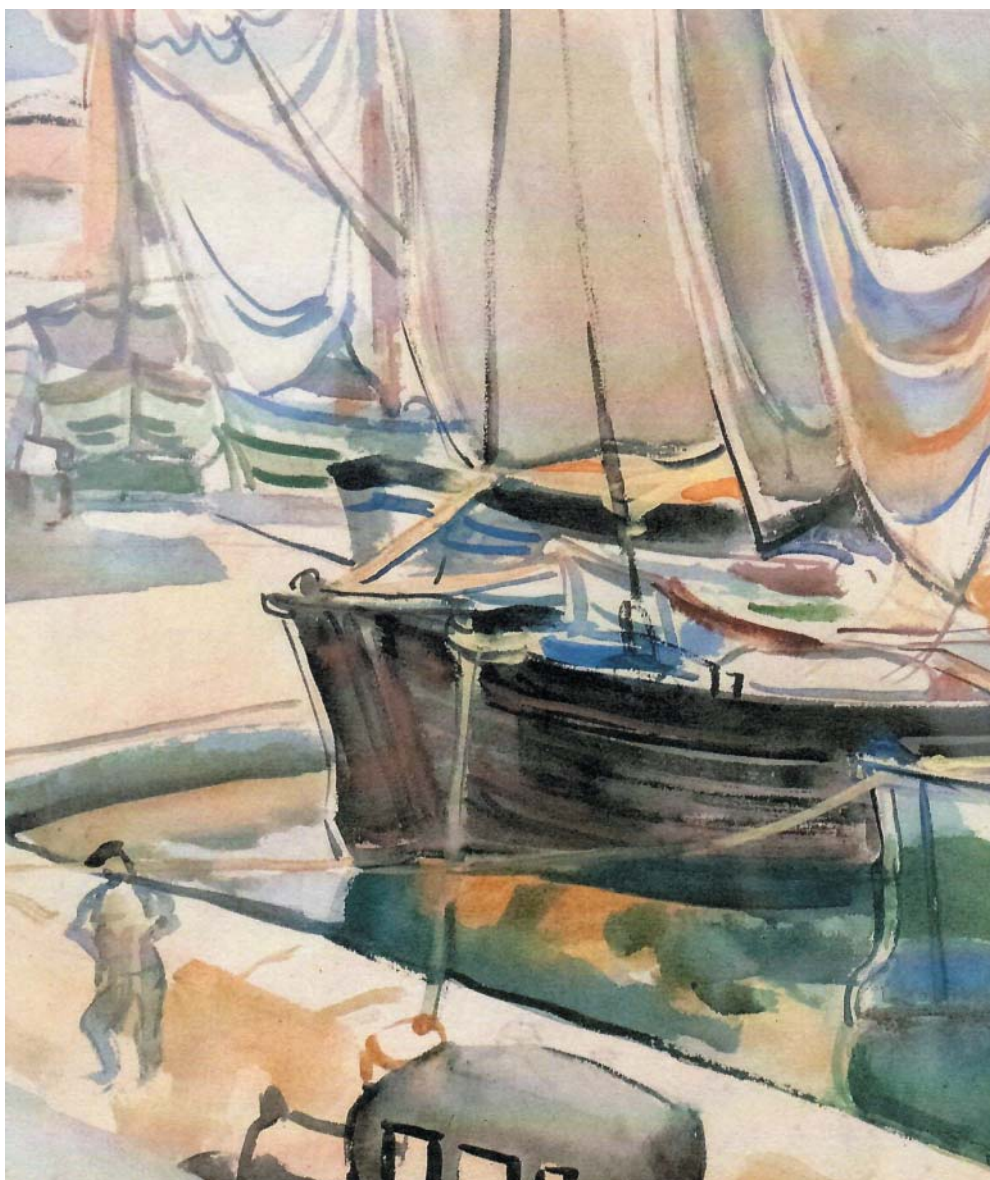

הַדָּשׁ שְׁוֹט הַחֹדֶשׁ
ADAR I.
ROŠ CHODEŠ

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU

Frieda Salvendy: *Saint Tropez*, akvarel na papíře (detail), 1926.
(Informace o výstavě *Lodě a Klika* na straně 25.)

ZASEDÁNÍ RADY FŽO

Poslední zasedání rady FŽO v ČR se uskutečnilo 20. prosince 2023. Projednávalo se celkem 8 bodů: 1. Kontrola zápisu; 2. Hospodaření FŽO po třetí čtvrtletí 2023; 3. Návrh rozpočtu FŽO na rok 2024; 4. Informace o změně Nadační listiny NFOH; 5. Informace o ukončení činnosti ŽO Ústí n. L.; 6. Ec chajim – informace RK FŽO; 7. Příprava voleb orgánů ŽO v roce 2024; 8. Různé.

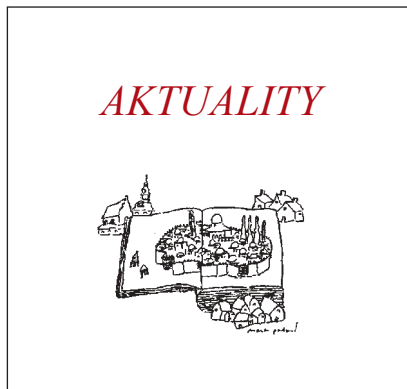
1. Kontrola zápisu – bez připomínek.

2. Hospodaření FŽO po třetí čtvrtletí 2023 – Tabulky rozpočtu byly zaslány předem do rady, výsledky hospodaření projednány na prezidiu, k dotazu ke středisku Ples předseda uvedl, že podle předběžného vyúčtování jsou příjmy i výdaje ve výši 1,5 mil. Kč. Federace nehradila oproti původnímu očekávání žádné náklady z vlastního rozpočtu, celý rozpočet plesu byl pokryt z darů, dotací a vstupného. Výnos tomboly cca 40 tisíc Kč bude věnován na Izrael.

3. Návrh rozpočtu FŽO 2024 – Návrh rozpočtu projednalo prezidium, doporučuje jej radě ke schválení. Nově je v rozpočtu uváděno srovnání s předešlým rokem, rozpočet jednotlivých středisek je navržen podobně jako v minulých letech, mzdy navýšeny o 4 procenta, nově bylo zřízeno středisko bezpečnosti – bude zaměstnán JK, náklady budou převážně hrazeny z jiných zdrojů. K dotazům P. Mandla na programy dětí a mládeže předseda uvedl, že jsou financovány z grantů a dotací, k dotazu na rozpočet uvedl, že *Rch* je pokrýván ze zdrojů FŽO, distribuce elektronická – 800 ks, tištěná – 1000 ks. I *Rch* řeší úspory. M. Hron zdůraznil, že financování *Rch* je službou pro federaci.

Hlasování o rozpočtu: přítomno 27 členů rady prezenčně, 8 on-line. Pro 26 přítomných, 6 on-line, zdržel se 1, proti 0. **Předložený rozpočet na rok 2024 byl schválen.**

4. Informace o změně Nadační listiny NFOH – O změně nadační listiny hlasovala vzhledem k časové tísní Rada FŽO per rollam začátkem prosince. Ze 47 členů rady hlasovalo pro změnu 38 členů a 1 se zdržel – **změna byla schválena.** Z důvodu dalšího financování NFOH ze státních prostředků bylo třeba rozšířit účel NL o nový program bezpečnost. Ředitelka NFOH Malá informovala, že bohužel zápis změněné nadační listiny bude trvat 3 měsíce a 2 týdny, dodatek smlouvy mezi

MK ČR je tímto ovlivněn. Vzniká problém s udělováním grantů na bezpečnost v roce 2024, které bude možné čerpat až od 1. dubna 2024.

5. Informace o ukončení činnosti ŽO Ústí n. L. – Předseda Papoušek seznámil členy rady s rozhodnutím ŽO Ústí o ukončení činnosti, které bylo projednáno a schváleno shromážděním Židovské obce v Ústí. Dokumenty a prezenční listina byly předány FŽO. Likvidaci by měla provádět federace, o ukončení rozhodne Rada FŽO, nejdříve to bude možné na příštím jednání.

Dům Moskevská č. p. 26, kde má ŽO Ústí sídlo, je majetkem FŽO. Prostory budou upraveny a využity komerčně. Členům ŽO Ústí bude nabídnuto členství v jiných ŽO, současně musí být změněna územní působnost obcí.

6. Ec chajim – informace RK FŽO – Revizní komise ukončila kontrolu členské základny organizace Ec chajim a vypracovala zprávu, v níž konstatovala, že podmínky stanovené statutem FŽO pro přidruženou organizaci Ec chajim splňuje. Anna Nosková, předsedkyně Ec chajim, komunitu představila. Ec chajim vznikla 2019 jako organizace progresivní, v současnosti má 130 členů, organizují se svátky a kulturní programy. D. Maxa doplnil informaci o vzdělávací aktivitě – kurz judaismu, kurz židovské tradice, moderní hebrejšтина se čtením ze siduru, úvod do halachy, atd.

P. Papoušek upozornil na organizační záležitosti při přijetí nové přidružené organizace (PO) – jednání rady se zúčastňuje pouze 10 PO, dále bude třeba vyjasnit stanovisko k rozdělování financí pro PO. D. Maxa konstatoval, že ze začátku není zásadní, aby Ec chajim byla v radě zastoupena volebním hlasem. Předseda konstatoval, že rabín Maxa komunitu již v radě zastupuje jako virilní člen.

A. Nosková sdělila, že financování není v současnosti podstatné, dosud financují

činnost z vlastních zdrojů, v budoucnu je to otázka k diskusi.

7. Příprava voleb orgánů ŽO v roce 2024 – V roce 2024 proběhnou v židovských obcích volby do představenstev (mimo ŽO Karlovy Vary a Ostravu). Ve všech obcích pak proběhnou volby zástupců do Rady FŽO. Do 1. prosince 2024 musí být nahlášena jména zástupců, zvolených do Rady sekretariátu FŽO. Dne 18. prosince 2024 se bude konat ustavující schůze Rady FŽO, volba předsedy a prezidia. Do všech obcí bude zaslán informační dopis.

8. Různé – Byla podána informace o zrušení členství J. Jerochima v ŽOP, tímto pozbyl J. Jerochim i členství v Radě FŽO; M. Lichtenstein žádá tajemníka FŽO Pelíška o přítomnost na jednání o ukončení nájmu okresního archivu v synagoze v Lounech; předsedkyně ŽO Karlovy Vary informovala o velmi podrobné kontrole sociálních služeb poskytovaných obcí, které provedlo MPSV. Termín příští rady: 20. března 2024. *jd*

SETKÁNÍ V SENÁTU

Federace židovských obcí v České republice a Nadační fond obětem holokaustu upořádaly ve spolupráci s Kanceláří Senátu Parlamentu České republiky a pod záštitou předsedy Senátu Miloše Vystřčila vzpomínkové setkání u příležitosti Dne památky obětí holokaustu a předcházení zločinům proti lidskosti. Setkání se uskutečnilo v pátek 26. ledna 2024 v hlavním sále Senátu.

OBSAH

Zemřel Šlomo Avineri **3**

Komentář k Tóře **4–5**

Naše posádka je v pořádku – rozhovor s Liou Skálovou o životě v Izraeli **6–7, 11**

Chirurg slova – zemřel spisovatel Tomáš Janovic **8–9**

Násilí jako program **10**

Rekonstrukce synagogy v Čáslavi **11**
Několik římských zastavení **12–13**
Lev Rubinštejn – básně a nekrolog **14–15**

Několko faktů o Hamase **16–17**

S tužkou v ruce – ze vzpomínek redaktora Roberta Gottlieba **18–19**
Philip Guston – o výstavě v londýnské galerii Tate Modern **20**

Izrael: *Jak se stát genocidníkem* **21**

Výběr z českých médií **22**

Kalendárium **23**

Zprávy, kultura, inzerce **24–27**

Zprávy ze světa **28**

Dne 1. prosince 2023 zemřel v Jeruzalémě profesor Šlomo Avineri. Bylo mu devadesát let. Ač patřil k nejvýznamnějším izraelským a mezinárodně uznávaným osobnostem, měl za sebou úctyhodnou akademickou a politickou kariéru, byl nositelem řady ocenění a čestných doktorátů nejprestižnějších evropských a amerických univerzit, dokázal vidět dějiny a politiku v lidských souvislostech. Jeho knihy o zakladatelích sionismu jsou čtivé a nechybí jim suchý humor, stejně jako nechyběl jemu.

Patřil k těm, kdo si již velice záhy, na počátku sedmdesátých let 20. století, dokázali před-

stavit vznik palestinského státu na Západním břehu a v Gaze, což pokládal za logický a pro Izrael prospěšný krok. Byl stoupencem izraelské levice a její snahy o mírovou dohodu s Palestinci, ale jako politolog a historik vnímal situaci v širších souvislostech, nikoli jen z úzce partajního pohledu. Později, pod vlivem sebevražedných teroristických útoků a nenávistných intifád, palestinské národnostní hnutí a jeho reprezentaci kritizoval a možnost vzájemného izraelsko-palestinského mírového uspořádání viděl realisticky, tedy spíše skepticky s tím, že pro Palestince není Izrael národ, ale „nelegitimní entita, odsouzená k tomu, aby dříve či později zmizela“. Jediné, co mohou Izraelci dělat, je snažit se konflikt mírnit a postupovat tak, aby nakonec k nějaké dohodě došlo. Dočkal se ještě brutálního útoku 7. října 2023, který komentoval: „Každý izraelský Žid je pro Hamás legitimním cílem k zabíjení.“

Z BÍLSKA DO PALESTINY

Narodil se 30. srpna 1933 v Bílsku v polském Slezsku, jeho dědeček z otcovy strany se jmenoval Adolf Wiener (odtud možná plyne pozdější izraelská podoba rodinného příjmení) a narodil se v Brně; tato, původně vídeňská část rodiny, se po vyhnání Židů z metropole mocnářství usadila v Třebíči. Maminčina strana pocházela z Haliče. Avineriho rodičům se synem se podařilo roku 1939 uprchnout do Palestiny.

Šlomo Avineri studoval historii a politologii na Hebrejské univerzitě v Jeruzalémě a na London School of Economics, poté působil v akademické sféře (byl oblíbeným a inspirativním profesorem, stal se vedoucím katedry politologie a děka-

nem fakulty sociálních věd). V letech 1975–1977 v době první vlády Jicchaka Rabina byl generálním ředitelem na izraelském ministerstvu zahraničí. Byl členem izraelsko-egyptské skupiny, která pracovala na dohodě o vědecké a kulturní spolupráci mezi těmito zeměmi. Podílel se na vládní představě o budoucím uspořádání území, získaných během šestidenní války, připouštěl jednání s palestinskou stranou, reprezentovanou Organizací pro

osvobození Palestiny, a účastnil se jednání s jordánským králem Husajnem. Po vítězství pravicového Likudu na svou funkci rezignoval.

Šlomo Avineri, 2016. Foto Miriam Alster.

OBČANSKÁ SPOLEČNOST

Avineri pocházel z rodiny s rakousko-uherskými kořeny a tento prvek se odrazil i v jeho textech. Monarchii rozhodně nepokládal za dokonalou, ale cenil si její mnohonárodnostní a multikulturní strukturu, již Židé pokládali v půli 19. století za *goldene medine*. Co následovalo, není třeba připomínat. Avineri upozorňoval na to, jak brzy a citlivě zachytil klíčení nacionalistických a antisemitských tendencí v navenek ještě k Židům vstřícné společnosti při své novinářské aktivitě ve Vídni a poté v Paříži právě Theodor Herzl a vyvodil z nich jednoznačný závěr, že i Židé, stejně jako ostatní národy, by měli mít svůj stát, v němž by byli bezpeční.

Avineri plnil svrchovaným způsobem roli veřejného intelektuála: přispíval do

novin (v Izraeli i v USA), publikoval komentáře, přednášel, účastnil se debat. Velice si vážil občanské společnosti, již pokládal za základ demokracie.

Kořeny izraelské demokracie hledal v uspořádání bývalých ruských, polských, rumunských i československých komunit, jejich členové byli zvyklí na zastupitelský systém, dělbu moci a sociální péči o své slabší členy. Jako příklad uvádí židovskou Radu čtyř zemí, která existovala v Polsko-

litevské unii v letech 1520–1764 a sdružovala obce ze čtyř hlavních regionů Polského království. Komunity si do rady volily své zástupce a ti řešili potřebnou

agendu. Systém volených zástupců pak byl přirozeně aplikován i mezi prvními sionistickými východoevropskými přistěhovalci do Palestiny a dále po založení Státu Izrael.

Právě v potlačované občanské společnosti, v nedostatku tolerance a v tradici autoritářství viděl hlavní překážku v rozvoji demokracie v Rusku a v arabských zemích. „Nestačí vyrazit do ulic a mluvit o demokracii, ale je nutné mít také společenskou infrastrukturu, instituce, občanskou společnost, jinak nastanou problémy,“ řekl v rozhovoru v červnu 2011.

V PRAZE

Měl velice rád Prahu, poprvé ji navštívil roku 1964; po pádu komunistického režimu byl členem mezinárodního týmu pozorovatelů, kteří v některých postsovětských zemích dohlíželi na regulérnost demokratických voleb. Věnoval se rozvoji demokracie ve střední a východní Evropě a upozorňoval (jak se ukázalo oprávněně) na možný rub liberální demokracie: populismus a nacionalismus. Přátelil s Václavem Havlem a Karlem Schwarzenbergem a byl častým hostem konference Forum 2000. Při této příležitosti uvedl roku 2017 český překlad zmíněné biografie Theodora Herzla, pro jejíž sepsání Avineri využil Herzlovy deníky. A právě ve srovnání s Herzlovými progresivními představami o společnosti v budoucím státě někdy kritizoval činy izraelských vlád.

Biografii stejně jako jeho zásadní publikaci *Zrození moderního sionismu* vydalo nakladatelství Sefer. Měli jsme tedy příležitost s profesorem Avinerim hovořit, ocenit jeho vstřícnost, rozhled i zájem o současné dění. Patřil k lidem, kteří budou rozumnému světu chybět. (am)

SIONISTA A DEMOKRAT

Zemřel Šlomo Avineri

REFIDIM A SINAJ (JITRO) (2M 18,1–20,23)

Třetího měsíce po východu synů Jisraele ze země Micrajim, téhož dne přišli do pouště Sinaj. Putovali z Refidim, a když přišli do pouště Sinaj a utábořili se v poušti, rozložil se tam Jisrael naproti té hoře.

Připomínkou Refidim jako posledního tábořiště Izraele, než se o novoluní třetího měsíce utábořil „naproti té hoře“, navazuje Tóra na události, vyprávěné na závěr první knihy Tóry, které na začátku druhé knihy přerušil dějově irelevantní vstup Mošeho tchána do vyprávění. „Té hoře“, u níž se Izrael utábořil nyní, je totiž věnována výjimečná pozornost v Refidim první knihy, a jsou s tím spojeny dvě paralelně vyprávěné významné události: vyvedení vody ze skály, když lid neměl co pít a byl na pochybách, zda je Bůh ještě s nimi, a válka s Amalekem.

Když se po východu z Rameses ocitl v pasti mezi blížícím se egyptským vojskem a Rákosovým mořem, odpověděl Bůh na Mošeho volání: *Co na mne křičíš? Pověz synům Jisraele, at' se dají na pochod! Zvedni svou hůl a vztáhni svou ruku na moře, rozděl je a synové Jisraele vejdou do nitra moře po souši!* Podobně se to opakovalo v poušti, kdy Mošemu hrozilo, že jej lid ukamenuje. *Hospodin Mošemu řekl: „Předejdi ten lid a vezmi s sebou ze starších Jisraele, do své ruky vezmi tu hůl, kterou jsi ranil Kanál, a jdi. Hle, já tam před tebou stojím na té skále na Chorevu, a když do skály udeříš a vyjde z ní voda, lid bude mít co pít!“*

Ve svém překladu Pěti knih jsem bohužel nevzal v úvahu názor Rambana (r. Moše ben Nachman, 13. století), že Bůh vyzval Mošeho, aby se spolu se staršími odebral z tábora a šel k hoře Chorev, kde se mu zjevil v hořícím keří a odkud jej poslal ke svému lidu do Egypta. Proto i nyní mluví o „té skále“ na Chorevu, z níž vyšla voda k napojení žíznícího lidu v Refidim, když do ní Moše udeřil holí.

Ramban se přitom odvolává na citace ze Žalmů, že Moše *vyvedl tekutinu ze skály a vypustil ji jako řeky* (78,16), respektive *vytekla voda a vzedmuly se potoky* (78, 20) a *otevřel skálu a tekla voda, řeka v poušti* (105,41). Že je při tom řeč o řekách i o řece, vysvětluje tím, že do Refidim tekla řeka, zatímco během čtyřicetiletého exodu plnily podzemní řeky z Chorevu studnu, přemisťující se v poušti z místa na místo.

A kvůli sporu synů Jisraele a poněvadž tam pokoušeli Hospodina, říká jí: „Je

KOMENTÁŘ K TÓŘE PRO TENTO MĚSÍC

Mark Podwal: *Měsíc svat.*

Hospodin v našem nitru nebo není?“, pojmenoval to místo Masa umeriva (pokušení a spor). A přišel Amalek a válčil v Refidim s Jisraelem. Obě události nesouvisí jen místně, ale i obsahově, Amalek přišel, protože Izrael pochyboval o tom, zda je Bůh s námi. Zůstaneme-li však u výkladu, že se Moše se staršími odebrali z Refidim k Chorevu, kde udeřil na „tu skálu“, mělo by to znamenat, že Amalek napadl Izrael v Refidim v době, kdy on tam už nebyl, a musil o tom dostat zprávu. To je také důvod, proč se komentáře shodují v tom, že Refidim bylo místo, vzdálené od Boží hory jen jednu denní cestu, a proč Moše odložil protiútok až na ráno.

Proto se také obrací k mnohem mladšímu Jehošuaovi, jenž byl jeho žákem a mohl mu tu zprávu přinést, a přikazuje mu: *Výber nám muže, a až ráno vytáhneš a budeš válčit s Amalekem, já se postavím na vrcholek té výšiny a Hospodinova hůl je v mé ruce. I to, že text zdůrazňuje hůl v jeho ruce, svědčí o tom, že Jehošua učinil, jak mu Moše řekl, aby válčil s Amalekem v Refidim, zatímco Moše, Aharon a Chur vystoupili na vrchol té výšiny na*

Chorevu. A stalo se, že když měl Moše svou ruku zvednutou, vítězil Jisrael, a když ruku spustil, vítězil Amalek.

Má se tradičně za to, že vzhledem k pochybnosti lidu o Boží přítomnosti s ním by se měl místní název Refidim číst „raf jadaim“ jako poukaz na lid „ochablých, rukou“. I Mošemu však během bitvy ztěžkly ruce, a dokud Aharon a Chur nevzali kámen a podložili mu jej a podpírali jeho ruce jeden z jedné a druhý z druhé strany, *vítězil Amalek. Jeho ruce byly potom až do západu slunce emuna, oporou, a Jehošua oslabil Amaleka a jeho lid ostrhám meče. A Hospodin řekl Mošemu: „Vymažu Amalekovu památku zpod nebes“, a Moše řekl: „Hospodinova válka s Amalekem od pokolení k pokolení!“* Neskončila tehdy, do konce ji nedovedl ani král Šaúl a neskončila záchranou Židů z rukou Hamána, již oslavujeme svátkem Purim. Tento smrtelný nepřítel není vázán na národ, který koná jeho dílo, a poznáme jej jen podle zveřejněného cíle úplně vyhladit lid Izraele.

V této souvislosti musíme připomenout talmudskou debatu, týkající se smyslu dvojího pojmenování téže hory, Chorev a Sinaj. Název Chorev ji charakterizuje vyprahlostí, vylučující, že by mohla být pramenem života, jehož existencí je však podmíněn zázrak. Ramban si na této debatě (Šabat 89b) všimá právě souvislosti zázraku na Chorevu s válkou s Amalekem, protože *na něm padla zkáza* (hebr. *churba*) *na národy světa*, zatímco Sinaj je hora nazvána, protože vzbudila „sin‘a“, *zášť národů světa*. Proto je hora nazývána Sinaj v souvislosti s darováním Desatera.

Vazba Izraele na Chorev začíná vysláním Mošeho do Egypta a končí válkou s Amalekem, jehož staví Tóra do čela národů světa (*řešit gojim*) a prorokuje mu úplný zánik. Z Refidim, kde je shromážděn Izrael bez svého duchovního vůdce, vychází výkřik bezradnosti a z Chorevu přichází odpověď. Moše byl odvolán z Refidim, aby rozptýlil bezradnost Izraele v Refidim z Božího sídla. Odtud se valí voda, zajišťující život, ale z opačné strany, z pouště, útočí nepřítel, jehož přežití je závislé na našem vyhlazení. Spojení Mošeho na Chorevu a Izraele v Refidim je jak ve vodách, které mají uspokojit žízeň Izraele po životě a Bohu, který je s nimi, tak v *emuna*, opoře Boží věrnosti Izraeli a víře Izraele, že je s nimi. Tóra prostě ví, že touto zkouškou budeme procházet vždycky – a spása nakonec přijde z Chorevu. **EFRAIM K. SIDON**

VIZE A DETAIL**Mišpatim (2M 21,1–24,18)**

Ve Druhé knize Mojžíšově jsme dosud sledovali dramatické a převratné události: zotročení Izraelitů, jejich volání po svobodě, faraonovu zatvrzelost, deset Božích ran, útěk, překročení Rudého moře, cestu k hoře Sinaj a darování deseti přikázání.

Nyní náš čeká zcela odlišný text: právní kodex, jenž zahrnuje neuvěřitelnou šíři témat, od odpovědnosti za škodu a ochranu majetku k zákonům týkajícím se spravedlnosti, šabatu a svátků. Proč je tento výčet uveden nyní? Proč Tóra nepokračuje líčením dalších událostí, tedy hříchem se zlatým teletem? Proč je proud událostí přerušen? A jak to souvisí s rolí vůdců?

Odpověď není složitá: velcí vůdci, ředitelé společností počínaje po rodiče, mají schopnost spojit vizi s konkrétními detaily. Bez vidiny jsou detaily úmorné; ti, kdo vědí, k čemu jednotlivosti slouží, jsou na svou práci hrdější než ti, kdo to nevědí. Velcí vůdci umějí předávat vizi.

Současně jim na jednotlivostech záleží, jsou pečliví. Právě pozorností k detailům se významní umělci, spisovatelé, hudebníci a filmaři liší od průměrných.

Génus Tóry spočívá v tom, že spojuje vizi i detaily a aplikuje tento princip na celou společnost. Izraelité prošli sledem formativních událostí. Mojžíš věděl, že nic takového se ještě nikdy nestalo, a od Hospodina také věděl, že nic se nestalo náhodně. Židé zažili otroctví, aby poznali, jaké to je žít v tyranském režimu, a dokázali si vážit svobody. Na hoře Sinaj dostali od Boha úkol vybudovat společnost založenou na principech spravedlnosti, lidské důstojnosti a úcty k životu.

Ale ani historické události, ani abstraktní ideály, dokonce ani obecné zásady deseti přikázání nevydrží vést společnost v delším horizontu. Proto máme oporu v Tóře, která převádí historickou zkušenost do detailní legislativy, aby Židé žili každodenní životy podle konkrétního návodu. V oddíle Mišpatim se vize stává detailem a vyprávění zákonem. Například: „Kupíš-li hebrejského otroka, odpracuje šest let a sedmého odejde na svobodu, aniž by se vyplatil“ (2M 21,2–3). Jedním rázem se tímto revolučním zákonem mění otroctví z trvalého stavu daného narozením na dočasné postavení. Globálně bylo otroctví zakázáno až roku 1948. Byla to předlouhá a krvavá cesta a její počátek lze nalézt právě v naší sidře.

Z komentářů rabína Jonathana Sackse vybrala a přeložila A. Marxová.

BOHOSLUŽBY**v pražských synagogách únor 2024 švat/adar I. 5784****Staronová synagoga**

V sobotu a o svátcích šachrit (ranní modlitba) od 9 hodin.

26. 1. pátek		začátek šabatu 16.26 hodin
27. 1. sobota	ŠABAT ŠIRA BEŠALACH 2M 13,17–17,16 hf: Sd 4,4–5,31	konec šabatu 17.39 hodin
2. 2. pátek		začátek šabatu 16.38 hodin
3. 2. sobota	JITRO 2M 18,1–20,23 hf: Iz 6,1–7,6; Iz 9,5–6	konec šabatu 17.49 hodin
9. 2. pátek	1. den roš chodeš adar I.	začátek šabatu 16.50 hodin
10. 2. sobota	ŠABAT 2. DEN ROŠ CHODEŠ ADAR I. MIŠPATIM 2M 21,1–24,18 mf: 2M 28,9–15 hf: Iz 66,1–24	konec šabatu 18.00 hodin
16. 2. pátek		začátek šabatu 17.02 hodin
17. 2. sobota	TRUMA 2M 25,1–27,19 hf: 1Kr 5,26–6,13	konec šabatu 18.12 hodin
23. 2. pátek	PURIM KATAN	začátek šabatu 17.14 hodin
24. 2. sobota	TECAVE 2M 27,20–30,10 hf: Ez 43,10–27 ŠUŠAN PURIM KATAN	konec šabatu 18.23 hodin
1. 3. pátek		začátek šabatu 17.26 hodin
2. 3. sobota	KI TISA 2M 30,11–34,35 hf: 1Kr 18,1–39	konec šabatu 18.34 hodin

Vysoká synagoga

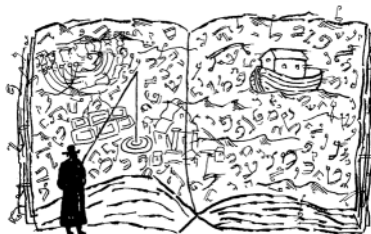
Ve všední dny šachrit v 8.30 hodin a mincha ve 14.00 hodin.

O šabatu mincha po obědě (od 12.45 hodin).

2. 2. pátek	večerní modlitba	16.38 hodin
9. 2. pátek	večerní modlitba	16.50 hodin
16. 2. pátek	večerní modlitba	17.02 hodin
23. 2. pátek	večerní modlitba	17.14 hodin
1. 3. pátek	večerní modlitba	17.26 hodin

Jeruzalémská synagoga

Bohoslužby se konají každou sobotu a o svátcích od 8.45 hodin.

Mark Podwal, *Moře Talmudu.*

NAŠE POSÁDKA JE V POŘÁDKU

Rozhovor s Liou Skálovou o životě a válkách v Izraeli

LIA SKÁLOVÁ (roz. Kulková) pochází z Nového Hrozenkova. V Československu absolvovala Elektrotechnickou fakultu ČVUT, roku 1968 emigrovali s manželem do Izraele. Působila na ministerstvu spojů, během jomkipurové války patřila k týmu, který řídil práce spojů pro armádu. Poté pracovala ve společnosti Bezek a projektovала izraelskou telekomunikační síť; manžel Otakar působil na Hebrejské univerzitě v Jeruzalémě.

Patříte ke známé rodině Kulkových, historik Erich byl váš nevlastní otec. Zajímala jste se v mládí o sionismus, byla jste v Izraeli už někdy před emigrací?

Já patřím k originálním Kulkům z Nového Hrozenkova. Můj otec Milan byl bratr Erichovy první ženy, na jejíž památku si změnil po válce příjmení. A moje maminka si po sňatku s Erichem příjmení měnit nemusela. V roce 1950 jsme se stěhovali do Prahy. O židovství a sionismus jsem se zajímala pramálo, ale „koncentrák“ byl doma na denním pořádku a dopisy od příbuzných z Izraele se četly nahlas. V roce 1966 jsme navštívili s manželem Otakarem (zvaným Oskar) Izrael, každý s deseti dolary v kapse, zvýšený příděl pro tak dalekou cestu. Příbuzní si nás spravedlivě předávali: Haifa, Kirjat Mockin, Naharija, kibuc Deganja Bet, Jeruzalém; i do Ejlatu a k Mrtvému moři nás poslali. Za těch šest týdnů jsme zhlédli hodně. Závěr? Zajímavá země, ale žít v ní? To ne.

Izrael tedy asi nebyla první volba pro emigraci...

Odjeli jsme šest dnů po invazi vojsk Varšavské smlouvy do Rakouska s úmyslem emigrovat do Kanady. Tedy můj bratr Dan a já. Oskar to bral jen jako výlet s tím, že se vrátíme do Prahy. Do Kanady emigroval jen Dan, ale nejdřív se vrátil s maličkým fiatem do Prahy pro své sochy. Táta, který utekl, hned jak zahlédl první ruský tank, už měl ve Vídni pronajatou garsonku. Erichův syn Otto Dov, který v té době sbíral podklady pro svůj doktorát v Londýně, přijel do Vídně, aby nás naverboval do Izraele. Počkali jsme ještě na maminku, která se rekreovala v Novém Hrozenkově, a koncem září 1968 jsme přistáli v Izraeli.

Jak jste začínali? Jak jste zvládli jazyk, sehnali bydlení...

V Jeruzalémě nám poskytli v integračním centru byt, půl roku ulpanu (kurz hebrejštiny) s malým příspěvkem na živobytí a tři roky částečné osvobození od daní. V listopadu 1968 se narodil syn Mi-

Doma v Jeruzalémě, 2024.

chael. Oskar ulpan nedokončil, začal pracovat. Dodnes si plete budoucí čas s přítomným. Čerstvá babička se po narození vnoučka ulpanu vzdala a já po skončení kurzu hledala práci.

Na podzim 1969 jsme se stěhovali do třípokojového bytu v novostavbě. Po roce jsme mohli buď pokračovat s nájemným, nebo byt koupit. Po velkém rozhodování jsme to se třemi půjčkami riskli. Neprohloupili jsme, půjčky nebyly vázané na nic a inflace, která přišla v následujících letech, nám byt úzasně zlevnila. Kooperace s babičkou a dědou o dvě patra níž fungovala.

Dnes bydlíme jinde, a když nás občas navštíví pětičlenná synova rodina, máme je kam poskládat.

Jak snadno, či těžce jste dokázali najít práci?

Po šestidenní válce byla v Izraeli velká konjunktura, oba jsme našli dobré zaměstnání v oboru. Oskar na Hebrejské univerzitě v laboratoři jaderné fyziky jako inženýr elektroniky, já na ministerstvu pošt, od kterého se později oddělilo ministerstvo spojů a pak vznikla telekomunikační společnost Bezek. Nástavba

Průmyslové školy spojové techniky i Elektrotechnická fakulta ČVUT mi přišly vhod. Projektovала jsem telekomunikační síť Izraele. Technologie se rapidně vyvíjela a já postupovala s ní. Nejdříve to byly kabely s měděnými dráty, později se skleněnými optickými vlákny. Díky zaměstnání jsem projela celý Izrael, poznala továrny, které nám dodávaly materiál, a jezdila do zahraničí kontrolovat objednané výrobky. Práce byla zajímavá, jak s lidmi nade mnou i pode mnou, tak s technologií i s ekonomikou.

Sedmého ledna uplynuly už tři měsíce od útoku Hamásu na Izrael. Žijete v Izraeli už od roku 1968 a zažila jste hodně. Čím se současná válka od těch předešlých liší?

Zažila jsem tu leďacos, i několik válek, a každá byla úplně jiná. Operace Železný meč je daleko nejhorší a nejdelší. Další rozdíl? Je jich celá hromada. V předešlých válkách bojovaly mezi sebou armády států, kdežto tuhle zahájilo teroristické hnutí Hamás masakrem civilistů. Rakety sršely na Izrael a současně tři tisíce teroristů prorazily hraniční zdi a ploty, dobyly vojenské základny, zneškodnily elektronická výstražná zařízení a prakticky okupovaly celou oblast kolem Gazy. Ideologie zvítězila nad technologií. Počet obětí útoku a počet unesených také nemá obdoby. Teroristi zabíjeli a zajímali bez rozdílu: od miminek po babičky, od vojáků po tělesně postižené, od Thajců po beduíny. Týdny trvalo identifikovat těla obětí, jejichž DNA strávil oheň. V žádné jiné izraelské válce nebylo evakuováno tak rozsáhlé území a na tak dlouhou dobu.

Další zvláštností je, že teroristi oblast znali a mohli přesně naplánovat strategii útoku. Mnoho Gazanů tam dřív pracovalo v zemědělství i jiných oborech, nejedno jejich dítě se uzdravilo v izraelské nemocnici na účet kibuců. Ještě nikdy nebyla tak masivní mobilizace: 360 000 záložníků hned v prvním týdnu války. To znamená citelné utlumení hospodářství, vždyť záložníci jsou současně nejproduktivnější segment společnosti. Masivní demonstrace za propuštění zajatců jsou také novinkou této války. Boje probíhají online a svět to vidí. Obrázky z Gazy jsou hrozné a na zvěrstva napáchaná Hamásem už svět zapomněl. Počáteční mezinárodní podpora se změnila v tlak zastavit boje a bobtnající antisemitismus vybuchl v mnoha zemích jako sopka. Propalestin-

ské demonstrace v Evropě a Americe se šíří exponenciálně. Snad nejhorší rozdíl je v politické rozpolcenosti národa a jeho vedení, která se už během války vrací do starých kolejí. Bojím se, opravdu moc.

Co pro vás osobně války znamenají, jak ovlivňují váš život?

Hned po příjezdu do Izraele v roce 1968 jsem si všimla, že řidiči v autobusech každou celou hodinu zesílí rádio, lidé ztichnou a poslouchají zprávy. Hlásili jména padlých vojáků. Tak nás přivítala opotřebovací válka, která probíhala na Sinaji po skončení té šestidenní. Válka byla daleko, zprávám jsem moc nerozuměla a tenkrát jsem měla jiné starosti.

Jomkipurová válka (1973) zaskočila Izrael velmi podobně jako ta současná. Také překvapila a také začala na židovský svátek, kdy mnoho vojáků slaví doma. Tenkrát jsem projektovала kabely na ministerstvu spojů. Pětiletého synka jsem nechala napospas manželovi a babičce a odjela do Tel Avivu, kde se v podzemní telefonní ústředně vytvořil tým, který řídil práce spojů pro armádu. Generálové požadovali tu kabelové, tu rádiové linky a my zajišťovali materiál ze skladů, objednávali od výrobců místních i zahraničních a naši montéři pracovali v terénu. Střídali jsme se s kolegy ve dne v noci a domů odskakovali sporadicky.

Večer cestou do Jeruzaléma mi zastavil auto muž s velkou pikslou a natřel mi reflektory namodro. „Co to děláš? Jak mám vidět na cestu?“ zlobila jsem se. „To je příkaz!“ odpověděl. Večer jsme doma stahovali žaluzie, aby nepřítel nepoznal, kde je Jeruzalém. Oskar po práci na univerzitě rozvázal mouku pekárnám, protože řidič jejich nákladňáku odjel válčit. Michael mě vítal žádostí, že má přinést zítra do školky pytlík s dobrotami pro vojáky. Já na to zapoměla a ráno zase odjela do Tel Avivu. Bylo to mrzuté, ale chlapec mě uklidnil, že balíček přinese příští válku.

A to byla válka v Libanonu...

Ano, do první libanonské války (1982) narukoval manžel Oskar. Řídil nákladňák se zdravotními potřebami pro polní ošetřovnu. Vyprávěl, jak doktor ošetřoval pěšáka, který si pažbou samopalů vyrazil sanici, nebo jak jeli sanitkou do křesťanské vesnice ošetřovat tamní marody. Já opět pracovala na spojích pro armádu, tentokrát ze své kanceláře v Jeruzalémě. Ale měli jsme problém. Válka začala

6. června a my měli letenky do Ameriky na 12. července. Organizovaný zájezd a po něm soukromý pobyt ve Washingtonu. Lustigovi nám chtěli půjčit byt a auto ve Washingtonu a my jim totéž v Jeruzalémě. Arnošt měl závazky na Hebrejské univerzitě, náš byt se jim hodil. Termín se blížil, válka pokračovala. Dva dny před odjezdem se Oskar objevil doma s úsměvem na tváři a s krabicí libanonských třešní. Náš zájezd se vydařil a od této války se pěstují v Izraeli třešně.

Války v Perském zálivu (1991) se sice Izrael aktivně nezúčastnil, ale na život v zemi měla přesto nemalý vliv. Rakety Scud celkem úspěšně odrážely protiraketové střely Patriot, ale sem tam rozbily dům a zabily několik lidí. Hrozilo nebezpečí, že rakety obsahují chemické nálože, proto obyvatelé vyfasovali plynové masky. Vousatí dostali speciální, pro mimina byly průsvitné stany s ventilací, i na cizince se pamatovalo. Masky musela být stále

Manželé Skáloví, 2024. Rodinný archiv.

po ruce, krabice s popruhem na rameni byla součástí garderoby. Doma i v práci jsme vybrali místnost, která měla být plynotěsná. Igelitová fólie se zalepila po obvodu lepicí páskou k rámu okna. Když se rozhoukaly sirény, člověk si měl nasadit masku a přemístit se do utěsněné místnosti. Tato ochrana by asi byla na nic, naštěstí žádná chemikálie nepřiletěla.

V té době byl na vojně náš Michael. Sloužil u pozemních sil letectva jako elektrotechnik. Rychle zkontrolovali a dali do pořádku všechna zařízení stíhaček, připravili náhradní díly a šli hrát volejbal. Letci seděli v kokpitech, připraveni na start. Rozkaz naštěstí nepřišel, Amerika nás držela na uzdě.

Druhé libanonské války (2006) se naše rodina aktivně neúčastnila. Manžel i syn už byli přestárlí a já v penzi.

Mluvíme-li o válkách a náletech, pak také o krytech. Jak velké bývají kryty pro činžovní domy? Kdo se stará o pořádek v nich, o jejich stav? Jaký je k nim přístup a jak se lidé v krytu obvykle chovají?

Náš dům je starý padesát let, má sedm pater, třicet bytů. Kryt v přízemí měří 100 m². Je tam záchod, umyvadlo, pancéřové dveře ze vstupní haly a únikové na chodník. Neprůstředné průduchy v obvodových zdech zajišťují větrání. Protichemický není, proto za války v Zálivu nebyl používán. O kryt, jakož i o funkci celého domu se stará domovní výbor, volený z majitelů bytů. První dny po vypuknutí současné války jsme vyzvali sousedy, aby vyklidili kola, tříkolky a jiné krámy, které se v krytu postupně nahromadily a nemají tam co dělat. Potom jsme odšoupli strom v květináči, který blokoval zvenku únikové dveře, a odplavili vrstvu špíny z podlahy krytu. Někdo zůtulnil místnost rohožemi, jiný vyměnil nouzovou lampu. Obnovili jsme i nouzové osvětlení na chodbách ve všech patrech, jakož i hasicí přístroje.

V Jeruzalémě to dosud jen několikrát houklo a potom bouchlo. Máme na odchod do krytu jednu a půl minuty a po deseti minutách můžeme vyjít. Výtah se nesmí při poplachu používat. Nám je to ze sedmého patra do přízemí daleko. Buď sledujeme rakety v televizi, nebo sejdeme dvě patra. Sousedé z nižších pater do krytu chodí, tam si popovídají a jdou domů.

Byty, stavěné po válce v Zálivu, mají dle zákona jeden z pokojů železobetonový, protiplynový, s pancéřovými dveřmi i okny.

Psala jste, že v Gaze bojuje váš vnuk. Máte o něm zprávy? Viděla ho jeho rodina od začátku bojů?

Náš nejstarší vnuk je tankista. Prodělal základní výcvik dva roky a osm měsíců, pak se upsal na dalších dvacet měsíců, dělal instruktora nováčkům a je z něj poručík. K jednadvacátým narozeninám jsme mu ještě gratulovali na mobil, ale hned potom vstoupily izraelské pozemní síly do Pásma Gazy a vzaly Ora sebou. S tankem, bez mobilu.

(pokračování na str. 11)

Lev Rubinštejn

JEDNOU TOHLE, PAK ONOHLE

1

Jednou tohle.
Pak onohle.
Pak zas něco.
A do toho navíc kdovíco ještě...

2

Jednou je to moc přesné.
Pak zas moc přibližné.
Pak je to vůbec nějaké nejasné.
A do toho mi ještě koukají přes
rameno...

3

Jednou je to moc rozvěklé.
Pak zas příliš lakonické.
Pak to nějak vůbec není ono.
A do toho mě ještě někam zvou...

4

Jednou je to moc zářivé.
Pak zas moc ponuré.
Pak vůbec kdovíjaké.
A do toho aby si člověk pořád držel
úroveň...

5

Jednou se člověk nemůže hnout.
Pak se zas nemůže zastavit.
Pak má zaprášené boty.
A do toho chtějí diskutovat a melou
příšerné nesmysly...

6

Jednou člověk nemá sílu dostat se dál
než k názvu.
Pak zas musí být bůhvíproč trpělivý.
Pak se řízne o papír.
A do toho do něj ještě odevšad strkají...

7

Jednou člověk zapomene, na co celé
ráno myslel.
Pak si zas nemůže odpustit sentence
typu:
„Básník si své vlohy / schoval mezi
nohy.“
Pak zas někdo onemocní.
A do toho se ho ještě zmocní nejisto-
ta...

8

Jednou systém vlastních představ
přinese jenom zklamání.
Pak se vlastní zkušenost ukáže na-
prsto nicotná.
Pak zas vrány krákorají nad
opuštěnými oraništi.
A do toho se ještě náhodou
zahlédnete v zrcadle...

9

Jednou se v duši bolestně ozve ná-
hodná vzpomínka.
Pak je všechno kolem zaváté pope-
lem.

Pak to schovají tak, že už to nikdy
nenajdete.

A do toho se ještě dějí takovéhle
věci...

10

Jednou člověka hněte vlastní
mlčení.

Pak má pocit, že toho napovídá na
léta dopředu.

Pak najednou zapomene na
nevýslovné kouzlo oné chvíle.

A do toho ještě naprostá nejistota...

11

Jednou se nám ve tmě zjevují
přízraky a zasévají strach.

Pak se dějí nějaké jiné podivnosti.

Pak zas naděje hasnou přímo vpůli
cesty.

A do toho ještě, aby se v tom čert
vyznal...

12

Jednou běží kapka rtutí vstříc zlověst-
nému osudu.

Pak člověka bez ustání pronásleduje
tíživá vzpomínka.

Pak mu zas uniká podstata věci.

A do toho se ještě příroda děsí
prázdnoty...

13

Jednou Východ růžoví.

Pak Západ dohořívá.

Pak zas každodenní starosti.

A do toho je doba ještě nějaká
nepochopitelná...

14

Jednou se prostírají dálavy.

Pak zas není vidět na krok.

Pak je srdce zahalené mlhou.

A do toho, aby to člověk ještě
všechno pochopil...

15

Jednou o veselí všemu navzdory.

Pak o pochopitelném
i nepochopitelném.

Pak zas o tom, jak se smířit
s řinčením uhasinajících nadějí.

A do toho ještě člověk nic
nestihá...

16

Jednou o citelném opadnutí nadšení
v našich řadách.

Pak o možnosti zbavit se zlovyku
všechno pojmenovávat.

Pak zas o vhodnosti takového
pohledu na věci.

A do toho ještě, aby člověk seděl
a přemýšlel, co se smí a co ne...

17

Jednou se raduju z kdovíčeho.

Pak mě kdovíco děsí.

Pak mě zas kdovíco přitahuje.

A do toho ještě všelijaké řeči...

18

Jednou se zlato neopatrně zaleskne.

Pak zástěna praskne po celé délce.

Pak zas najednou něco plácnu bez
rozmyslu.

A do toho ještě, aby člověk seděl
a čekal, až se ozvou...

19

Jednou bytí spoutaný trysk.

Pak má zas každý pohyb svůj vý-
znam.

Pak se rozdrnčí vědomí.

A do toho se ještě nikoho nedovoláte...

20

Jednou paměť skrytá v každé rýze na
dřevě.

Pak doušek čarovného lektvaru.

Pak je zas všechno jinde, než má být.

A do toho ještě o ničem nechťejí
slyšet...

21

Jednou je obraz věčnosti v pohybu.

Pak čekají na samém prahu.

Pak se zas s titánským úsilím probrat.

A do toho se jednou vynoří to, co
nelze spatřit...

22

Jednou paměti skloněné čelo.

Pak dezertér zítřejšího poledne.

Pak se tak nahnou, tak člověka
přimáčknu k zemi.

A do toho ještě musí všem všechno
vysvětlovat...

23

Jednou nočního větru chladný dech.

Pak mají všichni na jazyku hliněné
puchýře.

Pak zas naivně doufáte, že to všechno
překonáte tím nejběžnějším způso-
bem.

A do toho ještě tihle...

24

Jednou jedna podstata evidentně
převládá nad druhou.

Pak je to tak obecné, že to může existovat jenom ve snu.
Pak zas netrpělivě čekají, aby člověka usvědčili z protimluvy.
A do toho ještě nějaká naprosto nepochopitelná reakce...

25

Jednou popis každé z nekonečného počtu variant.
Pak očekávání událostí, které nemají obdoby v žádné z mytologií.
Pak zas nevíme, co si jeden s druhým počít.
A do toho se ještě ukáže, že to, co bylo, nebylo...

26

Jednou pošmourné ráno po probdělé noci.
Pak člověk nemůže obsáhnout všechno jsoucí.
Pak zas nepřekonatelný stesk po věčném.
A do toho se ještě ukáže, že to, co nebylo, bylo...

27

A ještě jeden bod na seznamu obav.
Pak se najednou objeví různé věci, se kterými člověk neví coby.
Pak zas aby trpěl neznámo proč.
A do toho se ještě nemůže pořádně otočit...

28

Jednou trable a obavy.
Pak naděje a útěcha.
Pak zas nebe nad Slavkovem.
A do toho se ještě v pravý okamžik najde nějaké řešení...

29

Jednou jsou lístky ulepené.
Pak se zas musí všechno seřadit, jak to jde po sobě.
Pak už je člověku jasné, že donekonečna to pokračovat nemůže.
A do toho ještě konec v nedohlednu...
Z ruského originálu *To odno, to drugoje* (1985) přeložil Jan Machonin.

KŘÍŽOVATKY BÁSNÍKA LVA RUBINŠTEJNA

Básník a esejista Lev Rubinštejn zemřel v Moskvě v neděli 14. ledna. Zemřel tragicky: na přechodu, na ulici Obrazcova, ho porazilo auto. A v nemocnici Sklifosovského, kam ho po nehodě odvezli, už ho nedokázali vrátit do života.

Po jeho smrti sociální síť zavalily tisíce fotografií: na chvíli jako by byl úplně všude, se známými i neznámými lidmi, ve stovkách kontextů. Ale nebyla to nějaká mediální iluze. Ljova, jak mu říkali přátelé, od 70. let, kdy se svým nezaměnitelným poetickým hlasem vstoupil do ruské literatury, jako hbitá loďka proplouval ta nejruznější prostředí a byl skutečně snad u všeho zajímavého, co se v následujících padesáti letech v ruské literatuře i společenském dění událo.

V roce 1974 se začal objevovat v proslulých „moskevských kuchyních“, jak se říkalo salonům ruské neoficiální kultury, kde se postupně třibil „moskevský literární konceptualismus“. Patřil k jeho zakladatelům – vedle básníka Vsevoloda Někrasova, který do něj vnesl svou zkušenost ještě z 50. a 60. let, kdy společně s dalšími autory „lianozovské školy“ nahradili zaprášené poetismy důvěryhodnou „živou řečí“ vypůjčenou z každodennosti – Někrasov tomu také zpočátku říkal „kontextualismus“; a vedle Dmitrije Prigova, který naopak jakoby bucharem drtil zkamenělý a zkosnatělý jazyk systému a z jeho úlomků slepoval poezii novou – ve své absurdnosti také po svém pravdivou.

S čím do proudu poetického konceptualismu vstoupil Lev Rubinštejn? Jeho řešení byla hned od počátku nesmírně výrazná ba hmatatelná. Jako by vzešla z „výrobního procesu“: na přelomu 60. a 70. let pracoval v knihovnách a verše si začal zapisovat na kartotéční lístky – na každý lístek jeden verš či sousloví. Padesát, sto takových číslovaných lístků pak tvořilo cosi na způsob poemu, kterou Rubinštejn ukládal do krabičky. Jejich autorské čtení pak bylo poetickou výpovědí, která kolem sebe nutně vytvářela situaci: uprostřed většího či menšího sročení posluchačů stojí jako kouzelník nebo fakír drobný obrylený muž lehce nahrbené postavy, vytahuje z krabičky jeden po druhém lístky, nakřáplým hlubokým hlasem je čte a zase odkládá na hromádku. Čas mezi přečtením jednotlivých lístků rámuje ticho, ve kterém jako by jednotlivé verše zůstávaly viset. Lépe tak vynikají a dokáží doslova opanovat celý prostor kolem. Svého času se i Rubinštejn snažil pro novou avantgardní poetiku zavést vlastní pojem – „situacionismus“, který doprovodil i definicí: „V současném umění je umělecké vyjádření cenné do té míry, do jaké vytváří debatu samo o sobě.“ Ale nakonec se všichni shodli na pojmu „moskevský konceptualismus“.

Foto Denis Bočkarjov, 2014.

V Rubinštejnově básnické kariéře ale nezůstalo jen u „moskevských kuchyní“. Už v roce 1987 se se svými lístky dostal také na divadelní scénu. Za perestrojky nabídl Svaz sovětských divadelníků skupině básníků, k níž patřil i Rubinštejn, aby vytvořili scénickou verzi svých poetických vystoupení. Tak vznikla básnická skupina Almanach, která v následujících letech vystupovala v divadlech po celém Sovětském svazu, a v roce 1989 došla dokonce i Londýn.

Nová doba pak přinesla nové možnosti: Lev Rubinštejn neodmyslitelně patří k historii moskevské klubové scény 90. let: bez Ljovy v samém centru dění si nelze představit klub Projekt O. G. I. v Potapovské uličce, po kterém přišly další generace klubů, které postupně proměňovaly podobu kulturní Moskvy: klub Ulica O. G. I., klub PirOGI, který postupně kočoval z Klimentovské uličky na Nikolskou a na ulici Bolšaja Dmitrovka, klub Bilingva, klub Apšu, také na Klimentovské... a později, už po roce 2000, „umělecké kavárny“: Kvartira 44, café Mart, kavárna Bobří a kachny... tam měl Ljova dokonce konzumaci zdarma. Všechna ta místa se neodbytně asociují s jeho drobnou, neustále někam krácející postavou v elegantním kabátku a placaté čepici, posedávající v hlučném hloučku, který Ljova dokázal bavit skvělými anekdotami i vážnými úvahami o kultuře a politice.

A dál... redakce časopisů a internetových portálů, kam Rubinštejn přispíval svými esey a politickými komentáři. A od roku 2011 také demonstrace a mítinky, na kterých svobodně smýšlejíci Moskva požadovala demokratické změny. Rubinštejnovu jméno stálo pod všemi hlavními peticemi ruské inteligence vzdorující nástupu diktatury.

Těch kontextů a křížovatek, na kterých bylo možné Ljovu potkat bylo hodně. Tak na závěr připomeňme ještě alespoň tu česko-ruskou: Ljova v roce 2010 vystupuje v klubu Apšu s básníkem Ivanem Martinem Jirousem. Ljova v roce 2014 na „poetické procházce u Patriarších rybníků“ s básníky Jiřím Červenkou, Petrem Borkovcem a Petrem Placákem, během které nám ukázal okna bytu svého dětství na Malé Nikitské. Ljova v roce 2017 na festivalu Ruský výsadek – v Praze a Táboře, kde představil krabičku svých veršů *Máma myla mísu* v českém překladu... Křížovátka židovská: k judaismu se Rubinštejn nehlásil, ale jeho židovské kořeny a vzpomínky na dětství zalidněné poslední generací pravověrného a první generací sekularizovaného sovětského židovstva sehrály v jeho tvorbě zásadní roli.

A křížovátka poslední, ta na ulici Obrazcova, hned vedle moskevského Židovského muzea, kousek od domu, kde bydlel... tam odbočil na věčnost. Sbohem, Ljovo.
Jan Machonin

NÁSILÍ JAKO PROGRAM

Propalestinské demonstrace a co znamenají

Napříč Spojenými státy od loňského 7. října a útoku teroristů z hnutí Hamás na Izrael neustále sílí anarchistické propalestinské demonstrace. Tyto celostátní protesty se vyznačují vysoce ničivým průběhem. Pokud se člověk hlouběji zabývá hnací silou ideologie protestujících, dojde k závěru, že masové nepokoje nejsou vedlejším produktem jejich programu, ale tento program přímo tvoří.

NA JEDNOTLIVCÍCH NEZÁLEŽÍ

Připomeňme si: Tyto skupiny na Nový rok v rámci své taktiky zablokovaly přístupové cesty na mezinárodní letiště; ohrozily cestující civilních letadel vypuštěním balonků na ranvej; blokovaly dálnice, a tím způsobily, že nemocnice dostaly opožděně orgány určené pro transplantace; protiprávně okupovaly kancelářskou budovu Bílého domu nedaleko Kapitolu; poničily obchody, které údajně napomáhají izraelské „genocidě“ v Gaze; narušily pochod obchodního domu Macy's na Den díkůvzdání a rozsvěcení vánočních stromů ve větších městech; vystrašily lidi ve World Trade Center; zhanobily památník George Washingtona; vyhrožovaly nemocnici léčící pacienty s rakovinou a s výkřiky „Alláhu akbar“ zaútočily na plot u Bílého domu.

V čele těchto demonstrací jsou různé islámské organizace, často spojené s muslimským bratrstvem, i okrajové židovské skupiny, podporující progresivní agendu, jako je klimatická spravedlnost nebo ženská práva. Jako inspirace jim má sloužit dílo francouzského psychiatra z Martiniku, postkoloniálního autora a marxisty Frantze Fanona, který pokládá „osvobození“ a „dekolonizaci“ za globální revoluční boj a ničivé projevy vnímá jako zásadní prvek tohoto zápasu. Příslušníci těchto skupin věří, že blokováním základních sociálních služeb a veřejných prostor účinně zpochybňují vyšší vrstvy společnosti, které pokládají za utlačovatelské. Jejich názor na svět určuje představa, že každou obtíž způsobenou nevinným jednotlivcům lze ospravedlnit, pokud se koná v zájmu společenské proměny. Podle nich tedy jejich metody ne-

vadí, nebo jimi vyjadřují požadavky svého světového názoru.

Na jednotlivcích v tomto globálním třídním a sektářském boji vlastně příliš nezáleží. V očích demonstrantů reprezentuje „Palestina“ všechny údajně utlačované třídy po celém světě, které bojují za své osvobození. „Solidarita“ překračuje geografické hranice a jakákoli kauza v jejich očích souvisí s palestinským bojem.

Mnohé napovídá prohlášení vydané loni v listopadu a zveřejněné na Samidoun Palestinian Prisoner Solidarity Network, organizaci, jež stojí v čele protestů a je

blízká Lidové frontě pro osvobození Palestiny. Citujme: „Moc Amerikou vedeného imperialistického jádra ochabuje, ale stále zoufale udržuje kapitalistické sevření. Gaza je ohniskem tohoto sevření a zkušební zónou pro zcela novou taktiku vyhubení. Každým dnem

je jasnější, že čelíme koordinované snaze normalizovat nejen genocidu Palestinců, ale i genocidu kteréhokoli národa, který by odporoval Amerikou vedenému imperialistickému světovému řádu.“

GLOBÁLNÍ ZÁPAS

Nelze se tedy divit, že když ve Washingtonu pochodovalo v listopadu na podporu Palestiny na 300 tisíc lidí, organizátoři zdůrazňovali údajné podobnosti mezi tím, jak se Izrael chová k Palestincům a policie k černým Američanům. Mluvili o imperialistických silách a zdůrazňovali důležitost vztahu k dalším globálním osvobozenecským zápasům, jako byly revoluce na Haiti a v Alžíru, aby se rozšířil „kolektivní boj za osvobození“. Proto po amerických úderech na teroristickou skupinu Húťů, která už měsíce ohrožuje vodní cesty v Rudém a Středozemním moři, demonstranti v New Yorku skandovali již „proslulý“ slogan, pro tuto příležitost upravený: „From the river to the sea, Yemen will be free.“

Zamysleme se nad tím, jak chaos a zápal těchto protestů ovlivní v širším smyslu společenský a politický systém v USA. Nejedná se o izolované demonstrace ani o pouhou reakci na izraelskou válku v Gaze. Jsou příznačné pro hlubší posun

protestní kultury v Americe. Protestů se účastní hlavně mladí lidé, což asi nikoho nepřekvapí, protože americké univerzity se staly klíčovými přenašeči indoktrinace Američanů sektářstvím třetího světa a jeho podporou násilí.

Přes množství demonstrací na podporu Hamásu – nebo možná kvůli němu – 84 procent Američanů stále podporuje Izrael a nikoli teroristické skupiny. Jak se dalo očekávat, sílí nespokojenost s obtížemi, které demonstrace působí. „Chovali se tak nepřátelsky a vydělili lidi tolik, že ani neslyšeli, proti čemu protestují,“ řekl Fernando Romero, předseda hnutí Hispánci v politice, poté co demonstranti 5. ledna zcela rozvrátili akci v Las Vegas, při níž mluvila demokratická senátorka Jacky Rosenová, kterou museli odvést zadním východem.

ZNEPOKOJIVÝ TREND

Vývoj protiizraelských protestů v Americe naznačuje hlubší, velice znepokojivý trend. Nejedná se o legitimní vyjádření odlišného názoru. Jsou to demonstrace, tváří se jako volání po sociální spravedlnosti, které se mění v rušivě ukázký ideologického extremismu a fyzického násilí podporovaného majetnými domácími radikály a zahraničními státy, jako je Katar, hlavní globální sponzor muslimského bratrstva. Nezodpovědná tolerance silícího radikalismu protirečí principům demokracie a občanské diskuse. Ať už člověk hledí na izraelsko-arabský konflikt jakkoli, tím, že se povoluje, aby se ulic měst v západních demokraciích zmocnili násilní demonstranti, kteří podporují teroristy, jako je Hamás a Húťové, se vysílá velice nebezpečná zpráva. Zpráva, která ohrožuje samotný systém založený na liberálních hodnotách a legitimním odporu. EITAN FISCHBERGER

Z Tablet Magazine přeložila a pro Rch mírně krátila am, mezititulky dodala red.

Pozn. překl.: Možná není od věci podívat se na zmiňované webové stránky organizace Samidoun. Naleznete desítky brutálních protiizraelských a protiamerických článků. Texty souznějí s požadavkem násilné světové revoluce, kterou hlásali ruští bolševici, a nechybí ani pozvání na „Mezinárodní setkání proti imperialismu a za solidaritu s palestinským odporem“, které se konalo 21. ledna v den 100. výročí úmrtí V. I. Lenina. Jeho ideologie třídní nenávisti je dávana za vzor jako cesta hodná následování.

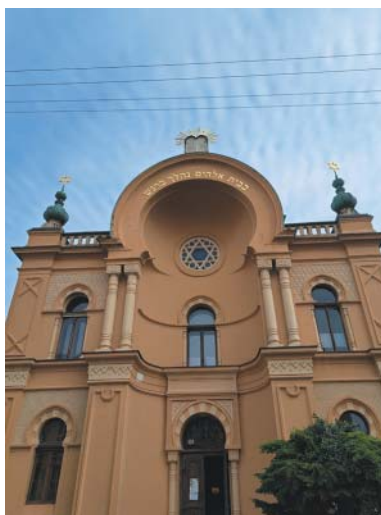

SPOLEČNĚ OBNOVUJEME

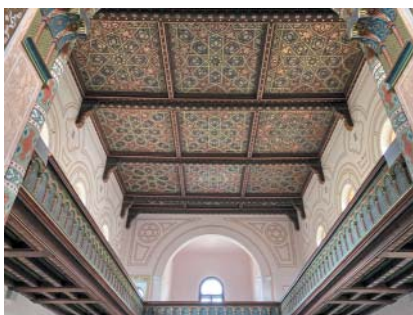
O rekonstrukci synagogy od architekta W. Stiassného v Čáslavi

Když jsme před třemi lety společně s Martinem Lieblem založili Nadační fond dr. Dagmar Lieblové (NFDL) a rozhodli se opravit synagogu v Čáslavi, byli jsme si vědomi, že nás čeká fascinující, ale náročná cesta. Dnes, po třech letech, se začíná ukazovat její skutečná krása.

Tato synagoga je nejen důležitou kulturní památkou Čáslavi, ale celé České republiky. Jedná se o jednu z pouhých dvou dochovaných templů architekta Wilhelma Stiassného na našem území. Proto jsme na podzim 2021 zahájili další etapu opravy. Díky investičnímu rozpočtu v objemu zhruba 10 milionů korun se synagoga postupně stává kulturním a společenským centrem připomínajícím židov-

Průčelí synagogy. Foto na této straně archiv NFDL

Opravený a restaurovaný strop.

skou komunitu na Kutnohorsku, takovým, jaké v tomto regionu dosud chybělo.

V loňském roce mohli návštěvníci obdivovat především nově zrestaurovaný dřevěný kazetový strop nad hlavním sálem a také interiérovou ornamentální výmalbu nad ženskou galerií. Aby byl prostor synagogy připraven na celoroční užívání, byla v celém sále instalována vytápěná podlaha, která je připojena k vlastnímu zdroji tepla. V prvním patře vznikají administrativní prostory a bude zde umístěna pravidelná výstava o dějinách židovské komunity na Kutnohorsku. Kromě toho proběhlo napojení synagogy na síť technické infrastruktury. V rámci celé budovy byla rozvedena nová elektroinstalace, kamerový systém

a zabezpečení. V přízemí bylo vybudováno sociální zařízení, které výrazně zvyšuje komfort a umožňuje vytvořit zázemí pro konání akcí s větším počtem návštěvníků (koncerty, přednášky či další společenské akce).

Ale aby krása synagogy v Čáslavi byla zachována trvale, musíme jít dál. Oprava synagogy byla dosud financována Nadačním fondem dr. Dagmar Lieblové. Velmi nás těší slova podpory, která se nám od mnoha z vás dostávají. Chodíte k nám na koncerty, chválíte naše průvodce, jste hrdí na to, že Čáslav, Kutnohorsko, střední Čechy mají na svém území tento jedinečný architektonický skvost.

Náklady na opravy jen v letošním roce dosáhnou 1 200 000 korun. V současné době máme k dispozici polovinu potřebné částky. A proto si dovoluji požádat vás touto cestou o pomoc. Bez vašich darů se při opravě synagogy v Čáslavi neobejdeme.

Právě probíhá sbírková kampaň na opravu synagogy v Čáslavi na serveru Donio.cz (<https://www.donio.cz/spolecne-obnovujeme-synagogu-v-caslavi>). Můžete nás podpořit také prostřednictvím veřejné sbírky zasláním příspěvku na účet 2901811926/2010 vedený u FIO Banky. Prosíme, v rámci možností buďte štedří. Bez vás tuto krásnou

Detail hlavního sálu a ochozu ženské galerie.

a jedinečnou stavbu nezachráníme. Každý příspěvek je pro nás velmi cenný. Děkuje-me!

**MAREK LAUERMANN, ředitel
Nadačního fondu dr. Dagmar Lieblové**

NAŠE POSÁDKA JE V POŘÁDKU

(dokončení rozhovoru ze str. 7)

O té doby jsou zprávy od něj sporadické, často z druhé ruky. „Dodržujeme hygienu, dvakrát denně si čistíme zuby,“ vzkazoval první dny. „Dnes jsem se vysprchoval z flašky. Užíval jsem si každou kapku,“ zněl další vzkaz. „Už máme vody dost, studené. Zásobování funguje, tank máme vypolstrovaný kabanosem, prádlo si ani nestačíme vyměňovat. Nemějte starosti, mám vás rád.“ Jednou opustil Pásmo Gazy, když jeho tank potřeboval údržbu, podruhé se setkal s rodinou ve vojenském táboře blízko Aradu, 51 dnů od začátku války. Obrovský stan, stoly jako na svatbě, u každého voják, obklopený příbuzenstvem a hromadami jídla, několik set lidí. Kluci už vymydlení, ostříhaní, v čistém mundúru, veselí. Skutečný opuštěk dostal 67. den války, kdy se jednu noc vyspal doma v Zichron Jaakov. Sršel z něj optimismus. WhatsApp z 94. dne války: „Asi jste slyšeli o obrovském výbuchu a ztrátách praporu 605. Pomáhali jsme vyprošťovat. Posádka našeho tanku je v pořádku.“ Or nás utěšuje, já nespím.

Co na životě v Izraeli oceňujete – a co vás tam nejvíce trápí (tedy kromě současné války), co byste změnila, pokud by to bylo ve vaší moci?

Líbí se mi, že lidé jsou méně formální než v Evropě. Napomáhá tomu možná i hebrejščina, která nezná vykání. Když přemýšlím nad dalšími klady, zdá se mi, že všechny odnes' čas. Náš první byt jsme běžně nezamykali. Parkovat se dalo všude a zdarma. Maso jsme nakupovali v Betlémě, do Beer Ševy jezdili nejkratší cestou přes Hebron. Arabům šly dobře kšefty a neřikali si Palestinci. Postupně se všechno začalo kazit a dnes je to katastrofa. Co bych změnila? Vláu.

Přála bych si, aby vládli rozumní a schopní lidé, nezkorumpovaní, bez extremistů a náboženských fanatiků. Chtěla bych, aby vláda účinně vyřešila staré problémy, místo aby tvořila nové. Aby miliardy netekly do válek ani do osad na Západním břehu nebo k těm, kdo se jen modlí, místo aby pracovali. Aby Izrael byl normální zemí s uznávanou hranicí bez betonových zdí, s normálními vztahy se sousedy, místem, kde neprší rakety ze všech stran, kde děti zlobí ve škole místo v krytu, kde mladí chodí na rande místo do války. Prostě chci mír bez strachu z budoucnosti.

ALICE MARXOVÁ

BUĎ ZDRÁV, AMEDEO

Několik římských zastavení

Můj dočasný pobyt v Římě – byt činovního domu ve čtvrti Trastevere, sedství sídlí vyhlášená košer pizzerie Bona, kde jsem se pravidelně zastavo-

Velká synagoga, postavená v Římě v letech 1901 až 1904 na břehu Tibery, se právě opravuje.

tedy nadosah centra i zdánlivých okrajů – mi umožňoval vyrážet pěšky do všech stran mohutné italské metropole a potkávat skryté i viditelné židovské

Hned po obřadu do pizzerie Bona, jak velí tradice...

stopy a památky. O dědečkovi Brunovi jsem psal v minulém čísle...

Blízko mého bydliště, hned za řekou, se nachází hlavní římská synagoga, právě opravovaná. A v jejím sou-

val na skvělou lososovou pizzu. Zajímavé bylo, že jsem tam několikrát potkal novomanželský židovský pár po svatebním obřadu. Zajít ze synagogy na rychlou postobřadní svačinu patří k místní tradici. Popřál jsem novomanželům *mazal tov* a *mazal* dál.

NENÁPADNÝ PRODAVAČ ŠLOMO

Někdy mě pohltí římské uličky, vcucnou a nepustí. Nedaleko fontány Di Trevi jsem si vybavil, jak jsem tady před lety hledal obchůdek s oblečením. Nikoli kvůli ošacení, ale pro osobu prodávajícího a majitele v jednom. Za pultem tehdy stál elegantně oblečený, podsaditý muž. Se zákazníky nežertoval žoviálně, jak to dělají jiní italská obchodníci. Byl vážný. Jmenoval se Šlomo Venezia a v té době byl jedním z posledních žijících klíčových svědků německého vyvraždění Židů v Osvětimi. Člen osvětimského sonderkommando, původem

řecký Žid ze Soluně, narozený v roce 1923, který zázrakem přežil běžící pás smrti, se po válce usadil v Itálii, zemi svých dávných předků. Oženil se a se svojí maďarskou ženou Mariou vychovali tři děti. Šlomo dříve pracoval v hotelích jako recepční, ale nakonec se trochu zmohl a otevřel si krámkem s konfekcí na lukrativním místě.

Ale za těmito aktivitami se skrýval neustále přítomný vnitřní nádor jménem Birkenau, který přeživšího nepřestal nikdy sužovat. Sám o tom říkal: „Všechno mě vrací zpátky do

Šlomo Venezia s manželkou.

tábora. Cokoli dělám, cokoli vidím, v mysli jsem pořád na tom samém místě. Z krematoria člověk nikdy nevyjde celý.“ Dlouhá desetiletí o svém prožitku vůbec nehovořil. Teprve až v devadesátých letech byl schopen se vrátit do Osvětimi a v roce 2006 vydat svědectví v knize *V pekle plynových komor*, která vyšla také u nás. Venezia

Šlomo Venezia – nezapomínáme – šalom.

v ní praví: „Až do této chvíle jsem to nikomu nevyprávěl. Krátce po válce jsem to jednou zkusil, ale nevěřili mi a považovali mě za cvoka. Zatvrdil

jsem se a skoro padesát let jsem mlčel. I před vlastní rodinou.“

Šlomo byl v Osvětimi zařazen do sonderkommanda v době, kdy vrcholilo „konečného řešení židovské otázky“ likvidací maďarské židovské ko-

Amedeo Di Cori se sestrou. Foto archiv

munity, a také proto v krematoriích „vydržel“ osm měsíců. Jeho oči viděly hrůzostrašné výjevy, a když musel nejsilnější kosti po spálených drtit ve zvláštním mlýnku a dřevě měnit na prach, jako kdyby krouhal samu podstatu světa. Stal se svědkem d'ábelského zla a současně jako kdyby mu od plamenů z peci vyhořel jazyk, kterým to vše měl popsat. Šlomo Venezia před lety při krátkém setkání vzpomínal na Brno, přes které byl vlakem deportován do Osvětimi a všiml si tam

Hřbitov vojáků Commonwealthu, kteří padli při osvobození Říma.

muže, který mu z peronu naznačoval, že by měl utéci, protože ho v cíli cesty čeká smrt. Přiznával, že se mu nikdy nepodařilo zacelit onu trhlinu v sobě,

kteřou mu způsobili Němci v Osvětimi. Také si stěžoval, že jej ve stáří stále častěji sužují deprese, které zahání jen s největším možným nasazením prací v obchodě a s pomocí manželky.

Svědék hrůz Šlomo Venezia zemřel v Římě v roce 2012, jeho kráček ve Via delle Muratte je dnes zavřený, na Šloma se zapomíná. Ale přeci ne! Když jsem odcházel, všiml jsem si, že kdosi tam poblíž obchůdku na zed' černým sprejem italsky napsal: Shlomo Venezia – nezapomínáme – shalom.

PADL V EVROPĚ

Rád chodívám kolem protestantského krchova k vojenskému hřbitovu vojáků Commonwealthu

(Cimitero militare di Roma), kteří padli při osvobození Říma nebo v italském zajetí. Hřbitov připomíná

útěšnou zahradu, která se z jedné strany opírá o Aureliánské hradby a vzrostlými piniemi je vyzvedávána do nebe. Bez-

mála pět set bílých náhrobků, posazených do stříženého trávníku, nese jména padlých mladých mužů, v drtivé většině ve věku mezi dvaceti až třiceti lety. Davidova hvězda připomíná na několika z nich jejich původ, třeba u šestadvacitiletého Kanad'ana z Ontaria, Morrise Millera. V loňském listopadu hřbitov navštívil současný papež František a u Millerova hrobu nahlas zauvažoval, jak se musela cítit Millerova matka, když dostala dopis se zprávou, že její syn padl kdesi v Evropě.

HRŮZY A SLADKOSTI SVĚTA

Když odemykám těžké dveře domu, kde dočasně v Římě bydlím, tedy v ulici Via Luciano Manara, podívám se pod nohy. Kámen zmizelých vypráví, že zde bydlel Amedeo Di Cori, narozený v roce 1927, zatčený v dubnu

1944 a zavražděný v koncentračním táboře Natzweiler v lednu 1945.

Amedeo byl šestnáctiletý teenager, pocházel ze šesti sourozenců a byl synem očního lékaře. Při riskantním pouličním prodeji, aby zajistil obživu pro sourozence, byl zatčen a odvečen do římské věznice Regina Coeli. Z té doby se zachovalo několik drobných papírků, na které psal Amedeo špačkem tlusté tužky vzkazy své rodině. Posílal je tajně ukryté v límci košile, kterou mu dovolili posílat na vyprání. Pozoruhodné je, jak v listech vystupuje – jako předčasně dozrálý, odhodlaný a plný naděje. Děkuje, prosí

o modlitbu, o sobě píše málo, a když vzpomíná na sourozence, neopomene zdůraznit: „Doufám, že je budu moci obejmout a koupit jim všechny sladkosti světa, všechny sladkosti a bonbony, které chtějí.“

Vstupuji do domu, proti mně jde zrovna mladý kučerařavý chlapec v bílé košili a se sluchátky

na uších a já ho zdravím: „Buď zdrav, Amedeo, dávej na sebe dnes pozor, venku je příliš dusno a lidé jsou nervózní.“

Možná že Amedeo Di Cori spěchá na každoroční setkání do židovské čtvrti,

Jeden z pomníků vojenského hřbitova.

Stolperstein Amedea Di Coriho.

kde se koná komunitní procházka se čtením jmen zatčených a deportovaných židovských sousedů z podzimu 1943. Zazní tam i jeho jméno.

A za ním dlouhé ticho.

Text a foto **MILOŠ DOLEŽAL**

CHIRURG SLOVA

Zomrel spisovateľ a humorista Tomáš Janovic

„Židovská náboženská obec oznamuje, že rodina a najbližší priatelia sa dnes na neologickom cintoríne rozlúčili s pánom Tomášom Janovicom. *T'hej nafšo crura b'cror hachajim.* Nech je jeho duša zviazaná vo zväzku večného života.“

Týmto oznámením bratislavská ŽNO dodatočne informovala, že 14. decembra 2023 zomrel známy člen obce. Narastajúci počet prípadov kovidu, nepríjemné zimné počasie, najmä však želanie rodiny spôsobili, že na poslednú rozlúčku pozvali okrem príbuzných len najbližších priateľov. Medzi smútočnými hosťami nechýbali predstavitelia slovenského kultúrneho života, listom sa s nebhým rozlúčila aj prezidentka Zuzana Čaputová.

KAM S NÍM?

Odpoveď na otázku, kto bol Tomáš Janovic, nie je jednoduchá. Podľa konkrétnej situácie ho verejnosť vnímala ako spisovateľa, novinára, básnika, textára, filozofa, hlavne ale v roli aforistu či humoristu. Najmä posledné označenie je ale neúplné. Tomáš Janovic bol totiž židovský humorista. Bez tohto prídavku nemožno pochopiť jeho život a tvorbu. Svoje názory formuloval stručne, vtipne a zároveň smutne. Čitateľ sa preto bežne ocitol v rozpakoch, či sa má pri týchto „vtiporizmoch“ smiať, alebo plakať. Výsledkom bol neraz smiech cez slzy...

V tejto súvislosti však treba upresniť, že bol Židom atypickým. Kým príslušníkov našej komunity charakterizuje nutkavá potreba rozprávať často, dlho a kvetnato, Tomáš Janovic to principiálne odmietal. Mohol si to dovoliť, pretože dokázal hovoriť či písať stručne, ale povedať veľa. Stačilo mu niekoľko slov, aby s chirurgickou presnosťou definoval holokaust, židovskú minulosť, slovenskú súčasnosť, ľudskú povahu, aktuálnu politickú situáciu alebo akúkoľvek inú tému, ktorá ho zaujala. Jeho mikroanalýzy boli často výstižnejšie a určite zrozumiteľnejšie než rozsiahle prednášky či publikácie vážených odborníkov. Sociologička (a bývalá slovenská premi-

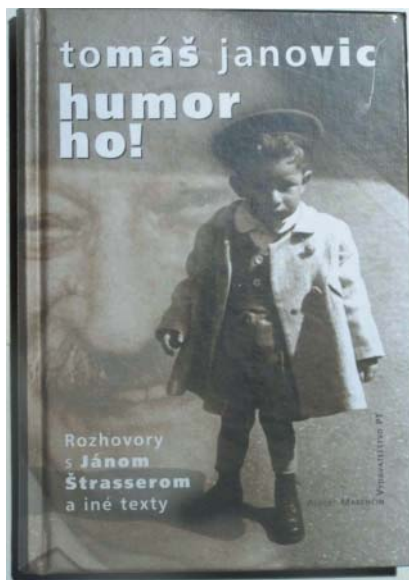
érka) Iveta Radičová spomenula, že jej knihu *Krajina hrubých čiar* predstavil verejnosti Janovic. Vymyslel pre túto príležitosť „nový aforizmus ‚demokracia po našom‘: *Už dávno sme mohli byť demokrati, keby sa demokracia dala ukradnúť.* Stačila mu jedna veta

T. Janovic roku 2017. Foto Peter Procházka.

na vystihnutie podstaty môjho stosedesiatstranového textu.“

Aforizmy Tomáša Janovica vďaka výraznému etickému a filozofickému rozmeru ponúkajú viac než „len“ humor, čo ocenila aj odborná verejnosť. „Časopis kritického myslenia“ *Kritika*

a kontext (K+K) mu pri príležitosti jeho 80. narodenín venoval samostatné číslo. V úvode šéfredaktor Samuel Abraham upozornil na „zvláštny paradox: čím viac múdreho humoru Janovic ponúka, tým vážnejšie ho berieme“.

Forma Janovicovej komunikácie upútala aj Jána Štrasserera. V úvode knižného rozhovoru *Humor ho!* opi-

sal ich „pracovné“ stretnutia nasledovne: „V priebehu rozhovorov vysvitlo, že Tomáš je výborný rozprávač. Pravda, v jeho reči sú dôležité aj zámlky. Čím dlhšie sme sa zhovárali, tým viac som rozumel tomu, čo nepovedal. Aspoň si to myslím. Keby sme sa zhovárali ešte dlhšie, možno by sme nepotrebovali slová.“

ZO ŽIVOTA

Tomáš Janovic sa narodil 22. mája 1937 v Bratislave. V čase prvej vlny deportácií v roku 1942 rodinu chránila výnimka, ktorú otec dostal ako hospodársky dôležitý Žid. Ešte pred vypuknutím Slovenského národného povstania koncom augusta 1944 odišla hlava rodiny do Banskej Bystrice a neskôr za ním prišli manželka so synom. Po obsadení mesta jednotkami wehrmachtu rodina ušla do hôr, kde v ťažkých podmienkach prežila zimu. Svoje zážitky Tomáš opísal v básni *Od malička vo vetre*: „Ako sedemročný chlapec / s matkou oveľa mladšou a otcom oveľa mladším / než som ja teraz / odišli sme z Banskej Bystrice do hôr / na môj prvý dospelý výlet / všade sneh a otec odrazu šepká ‚Lahnúť‘ / neďaleko od nás prechádzali po svahu / Nemci so psami / prešli / a otec o chvíľu ‚Viete prečo zlyhali / psy / vietor fúkal / smerom od nich k nám‘ /

Od tých čias sa stále znova učím / aké dôležité je vedieť / odkiaľ / fúka vietor / A je mi z toho čoraz väčšmi / pod psa“

Po maturite sa Janovic rozhodol pre štúdium hutného inžinierstva v Košiciach. Stalo sa tak pod nátlakom otca, ktorý bol presvedčený, že musí mať v rukách chlieb, a až potom môže robiť „tie svoje veršovačky“. Po roku prestúpil na bratislavskú Filozofickú fakultu UK, kde absolvoval kombináciu slovenčina-dejepis... Už počas štúdia pôsobil v známom humoristickom časopise *Roháč*, do ktorého začal prispievať ako maturant a redakciu opustil v roku 1990...

Oženil sa, manželom sa narodili dve dcéry. Po okupácii v auguste 1968 uvažovali o emigrácii. Hoci už s manželkou Evou a deťmi sedeli v aute, napokon ostali v Bratislave. Dôvody tohto rozhodnutia objasnil v spomínanom dialógu s Jánom Štrasserom: „Opäť

zapracovala moja intuícia. Vedel som, že tam by som nebol šťastný. (...) Nevedel som a neviem nič, len pracovať so slovom. To sa vonku nedá. V zahraničí by sme iste nezomreli hladom. Eva bola lekárka, ja by som si tiež našiel nejakú prácu, ale do konca života by som tam bol nešťastný, lebo mojím pracovným nástrojom je, ako som už povedal, slovo.“

Z TVORBY

Spomenul som už široké spektrum jeho umeleckých záujmov. Príslušníci najstaršej generácie si dodnes pamätajú piesne z predstavení ikonického Divadla na korze a neuvedomujú si, že autorom týchto textov bol často Tomáš Janovic. Do povedomia verejnosti však prenikol hlavne vďaka svojim aforizmom. Uverejňoval ich v rôznych novinách a časopisoch (napr. *Kile Bratislava*), neskôr vychádzali aj knižne.

Skôr, než som začal písať tento text, vybral som z knižnice všetkých Janovicov knižky. Mám ich deväť, jedna je menšia a tenšia než druhá. Väčšinou obsahujú na každej strane jeden, najvyššie dva krátke aforizmy. Na ich prečítanie netreba veľa času, nejdenný Tomášov nápad však ešte dlho rezonoval v (určite nielen) mojej hlave.

Niektoré aforizmy reflektovali aktuálne udalosti, iné mali nadčasový charakter. Osobitnú kapitolu predstavujú vtipy nazvané Na káve s... Na ich vzniku sa aktívne podieľali najmä Milan Lasica a spisovateľ Pavel Vilikovský. V spomenutom čísle *K+K* prvý z nich glosoval, že „jeden povie vetu, druhý ju doplní, vznikne myšlienka a Tomáš to zapíše, lebo sa bojí, že ju zabudneme. Potom zaplatíme za kávu, to nezabudneme, a Tomáš mi mailom pošle aforizmus, či som spokojný. Väčšinou som. Takýto je proces zrodu aforizmov.“ Podľa Vilikovského nezáväzne preberali rozličné témy, pričom Janovic najmä počúval „a ak sa mne občas pritrafí, že utrúsím nejakú ne-

dbalo, nahrubo otesanú myšlienku, Tomáš svojim bystrozrakom hneď zbadá jej skrytý potenciál a dodatočne z nej vykřeše jeden zo svojich vynikajúcich aforizmov“. Práve v kooperácii s Lasicom vznikol textík „Kolaborácia / je náš prejav / životaschopnosť“, Vilikovský zas inšpiroval napríklad tento: „Zavolať som Pavlovi Vilikovskému / Prepáč Paľo / že sme vám ukrižovali / toho nášho.“ Výsledkom dialógu je aj asi najlepší z Janovicových aforizmov: „Múzou židovského humoru je pogrom.“ Tu prenechám slovo autorovi: „S Lasicom sme sa bavili o židovskom humore. Zhodli sme sa na tom, že často vzniká v tragických situáciách. Keď som potom rozmýšľal, čo je motiváciou židovského humoru, vedel som, že tam nemôžem napísať napríklad slovo ‚ohrozenie‘. Chcelo to jedno presné

Päť priateľ (zľava): Kornel Földvári, Tomáš Janovic, Pavel Vilikovský, Ján Štrasser a Dušan Dušek, 2008. Foto: Peter Procházka.

slovo, ktoré by to vyjadrovalo a zároveň to bolo typické pre židovskú históriu. A to je slovo pogrom.“

Početných priaznivcov majú aj „vtiporizmy“, ktorých protagonistami sú Jajkele a jeho manželka Sára. Janovic im venoval dve samostatné knihy (*Jajkele sa rozpráva s Bohom a ďalšie aforizmy o ľudskej krehkosti*, resp. *Jajkele: Pri káve s Tomášom Janovicom a Mirom Cipárom*), ale priebežne sa objavovali na stránkach rôznych časopisov. Na ilustráciu uvediem tri príklady:

Jajkele na besede s deťmi: A to vám v Osvienčime / zobrali aj mobily?

Pane / ja sa nechcem mať lepšie ako ja / ale ako sused.

„Jajkele, prečo sa so mnou nerozprávaš?“ „Sára, ty sa nechceš rozprávať, ty chceš hovoriť.“

Rôzne aspekty tvorby Tomáša Janovica možno rozoberať ešte dlho, ale radšej dám priestor jeho sondám do aktuálnych problémov slovenských či židovských spoluobčanov:

Žid Einstein / sa naschvál narodil 14. marca. / Aby relativizoval náš prvý štát.

Keď hovoria / čo chceme počuť / môžu robiť / čo nechceme vidieť.

Keby kradli popritom / že niečo vytvoria / ale oni kradnú popritom / že kradnú.

Kedysi / sa arizovalo a znárodňovalo / Dnes sa kradne bez ideológie.

Stupňovanie: 1. Malý zlodej 2. Veľký zlodej 3. Náš človek.

Lavičiari / až tak veľmi nechcú / aby všetci boli šťastní / ale aby všetci boli šťastní / rovnako.

U nás bedáka / aj vlk, ktorý sa nažral / aj ovca / ktorá ostala celá.

Keď mi odpustíte / že som sviňa / ja vám odpustím / že vy nie ste.

Slušný človek / si najviac pamätá to / za čo sa najviac hanbí.

Kedysi / víno – ženy – spev / a dnes / diabetológ – urológ – kardiológ.

Nenazývajte lož / právom na vlastný názor.

Múdry Žid vie / kedy treba mlčať / a o čom stačí / nehovoriť.

Z dvanástich apoštolov / bol Žid iba Judáš.

Na záver uvediem pre mňa najcennejší, pretože je môj a navyše typický janovicovský... Považujem za česť, že Tomáš mi venoval aforizmus, ktorý napriek smutnému textu potešil:

Povedal Kohn / Pán ma nemá rád / keď som sa narodil / lialo / keď som mal svadbu / lialo / nakoniec sa rozprší / aj keď ma odvedú / do koncentráka.

Milý Tomáš, neviem, či mám povedať ďakujem, alebo prepáč, že práve tvoja smrť ma inšpirovala k opätovnému čítaniu tvojich malých veľdiel. S istotou ale viem, že nám tu budeš chýbať!!!

PETER SALNER

NIEKOĽKO FAKTOV O HAMASE

Charta Hamasu z roku 1988 je od jeho založenia nezmenená

Hamas je palestínska teroristická organizácia založená v roku 1987. V súčasnosti patrí medzi najvplyvnejšie palestínske politické hnutia a od júna 2007 má pod kontrolou Pásmo Gazy. Názov Hamas znamená jednak „horlivosť“, jednak je to skratka *Harakat al-mukáwamat al-islámija* – Islamské hnutie odporu.

Hamas bol založený roku 1987 šejkom Ahmedom Jásinom a jeho spolupracovníkmi z palestínskeho krídla egyptskej islamistickej organizácie Moslimské bratstvo. Tradícia Hamasu siaha do r. 1936 a spája sa s protizionistickým bojom vedeným jeruzalemským muftim Mohamedom Amínom al-Husajním, ktorý prežil druhú svetovú vojnu v Berlíne ako osobný hosť Heinricha Himmlera.

V priebehu 90. rokov Hamas získal výraznú podporu obyvateľstva a mnohí Palestínčania ho začali vnímať ako alternatívu a protipól vládnuceho Fatahu, ktorý bol (a aj dnes je) skorumpovaný. V januári 2006 v zatiaľ posledných palestínskych parlamentných voľbách Hamas vyhral nad Fatahom, získal 76 zo 132 kresiel v parlamente. Rivalita medzi oboma hnutiami vyvrcholila násilnými stretmi v Pásme Gazy a na Západnom brehu v júni 2007, po ktorých boli zvolení úradníci Hamasu vyhnaní zo Západného brehu, ich pozície boli nahradené úradníkmi Fatahu. Na druhej strane Hamas prebral kontrolu úradných inštitúcií v Pásme Gazy.

Hamas dlhodobo odmietal dvojštátne riešenie konfliktu Izrael – Palestína a požadoval vytvorenie čisto islamského palestínskeho štátu na celom území Palestíny vrátane Izraela. Až v r. 2008 vedenie Hamasu vyhlásilo, že by bolo ochotné prijať palestínsky štát v hraniciach z r. 1967, a ponúklo Izraelu dlhodobé prímerie.

Hamas už počas prvej intifády uskutočňoval násilné útoky, ale jeho ciele boli primárne vojenské. Tento postoj sa zmenil v roku 1993, keď vojenské krídlo Hamasu, nazývané Brigády Izz ad-Dína al-Kassáma (založené v r. 1992), uskutočnilo proti izraelským civilným ci-

eľom množstvo samovražedných útokov, ktoré si vyžiadali stovky mŕtvych a zranených. Pri najväčšom z nich z 27. marca 2002 v meste Netanja zahynulo 30 ľudí. V posledných rokoch Hamas uskutočňuje útoky na vojenské ciele a pravidelne odpaľuje z Pásma Gazy na Izrael veľké množstvá jednoduchých typov rakiet, čo dalo podnet na rozsiahle bombardovanie a pozemnú inváziu IDF do Pásma Gazy na prelome rokov 2008 a 2009. Hamas je za teroristickú organizáciu považovaný Európskou úniou, Izraelom, Japonskom,

Kanadou a Spojenými štátmi, zatiaľ čo Austrália a Spojené kráľovstvo považujú za teroristické len jej vojenské krídlo – Brigády Izz ad-Dína al-Kassáma. Hlavným podporovateľom a ideologickým spojencom Hamasu je Irán, sympatie k nemu vyjadrujú viaceré arabské a moslimské krajiny.

Siedmeho októbra 2023 uskutočnilo hnutie Hamas najhorší a najvražednejší útok v histórii Izraela, ktorý bol bezprostrednou príčinou súčasnej vojny medzi Izraelom a Hamasom na území Gazy.

Charta Hamasu uverejnená r. 1988 je od jeho založenia nezmenená, jej nasledujúce vybrané časti sú prevzaté z videnského židovského periodika *Illustrierte Neue Welt* (4/2023, s. 4), kde boli spracované Matthiasom Küntzelom.

* * *

CHARTA Z ROKU 1988

Článok 1: Islamské hnutie odporu preberá svoje postoje z islamu. Na islame stavia svoje myslenie, svoje interpretácie a predstavy o existencii, živote a ľudskosti. Od islamu odvodzuje svoje sprá-

vanie, ním sa inšpiruje vo všetkom, čo robí.

Článok 2: Islamské hnutie odporu (Hamas) je odnož Moslimského bratstva v Palestíne. Moslimské bratstvo je celosvetovou organizáciou a súčasne najväčším moslimským hnutím novoveku.

Článok 6: Islamské hnutie odporu je samostatným palestínskym hnutím, ktoré bojuje za to, aby každý štvorcový centimeter palestínskej pôdy bol označený Allahovou zástavou.

Článok 7: Keďže moslimovia, ktorí nasledujú Hamas a bojujú za jeho víťazstvo, sa vyskytujú všade na zemi, je moslimské hnutie odporu univerzálnym hnutím. Hamas je jeden článok v reťazi džihádu, ktorý sa postavil proti sionistickej invázii. Tento džihád je spojený s impulzom mučeníka Izz ad-Dína al-Kassáma a jeho bratov v Moslimskom bratstve, ktorí bojovali vo svätej vojne v roku 1936, je tiež (...) spojený s džihádom Moslimského bratstva

počas vojny v roku 1948, ako aj v prípade džihádových operácií Moslimského bratstva v roku 1968 a v nasledujúcich rokoch (...). Prorok – nech je mier a požehnanie Allaha s ním – vysvetľoval: Čas nebude naplnený, pokiaľ moslimovia neporazia a nezabijú Židov, pokiaľ sa Židia nebudú skrývať za skaly a stromy a tieto skaly a stromy vykriknú: Moslim! Tu je Žid, ktorý sa za mňa schováva. Poď a zabi ho! (...)

Článok 13: Akékoľvek mierové impulzy, medzinárodné konferencie a takzvané mierové riešenia palestínskej otázky sú v rozpore s chápaním islamského hnutia odporu. Pretože zriecť sa akejkoľvek časti Palestíny znamená zriecť sa časti náboženstva; nacionalizmus Hnutia islamského odporu je súčasťou jeho viery.

Pre riešenie palestínskej otázky nejstuuje žiadne iné riešenie, len džihád. Rôzne iniciatívy, návrhy a medzinárodné konferencie sú čistou stratou času a nezmyselnou praxou. Palestínsky ľud je príliš vznešený na to, aby podriadil svoju budúcnosť, svoje práva a svoj osud nezmyselnej hre.

Článek 15: Pokiaľ naši nepriatelia uzurpujú islamské krajiny, tak je džihád záväznou povinnosťou každého moslima. Nejestvuje žiadne iné riešenie proti podrobeniu Palestíny Židmi než pozdvihnutie vlajky džihádu. (...) Musíme za každých okolností previesť zásadné zmeny v školských učebných plánoch, aby sme ich očistili od všetkých základov ideologickej invázie spôsobenej orientalistami a misionármi.

Táto invázia sa začala Saladinovým víťazstvom nad križiackymi armádami. Križiaci si vtedy museli uvedomiť, že na to, aby porazili moslimov a aby za armádou mohla nasledovať invázia, nemali inú šancu, ako pripraviť pôdu pre inváziu ideologickú, inváziu, ktorá by zmiatla mysle moslimov, znevážila ich dedičstvo a zdiskreditovala ich ideály. (...) Imperializmus bol nápomocný pri posilňovaní ideologickej invázie a prehlbovaní jej koreňov a aj dnes tento cieľ podporuje. Toto všetko pripravilo pôdu pre stratu Palestíny.

Článek 16: (Po vysvetlení potreby zvýšenej islamskej vzdelanosti.) Rovnako potrebné je svedomite študovať nepriateľa a jeho materiálny a ľudský potenciál, identifikovať jeho slabé a silné stránky a rozpoznať sily, ktoré ho podporujú a stoja za ním. Zároveň musíme získať prehľad o prebiehajúcich udalostiach, študovať správy, analýzy a komentáre k nim, robiť plány pre súčasnosť aj budúcnosť a skúmať každý jav, aby každý moslim, ktorý sa nachádza v džiháde, mal jasno v poznaní vecí, ktoré ho obklopujú.

Článek 22: Naši nepriatelia hromadia obrovské a vplyvné materiálne bohatstvo, ktoré im umožňuje realizovať ich sen. Toto bohatstvo im umožňuje prevziať kontrolu nad svetovými médiami, ako sú napr. tlačové agentúry, noviny, vydavateľstvá, TV stanice a iné objekty podobného druhu. Toto bohatstvo použili aj na podnecovanie revolúcií v rôznych častiach sveta, aby realizovali svoje záujmy a získavali výhody. Stoja za Francúzsskou revolúciou a za komunistickými

revolúciami a za väčšinou revolúcií, o ktorých tu a tam počujete. Svoje bohatstvo využívajú aj na to, aby získali moc nad imperialistickými krajinami a primáli ich ku kolonizácii mnohých krajín s cieľom využívať bohatstvo týchto krajín a šíriť tam ich korupciu.

Pokiaľ ide o regionálne a globálne vojny, nepochybne je to, že naši nepriatelia stáli za prvou svetovou vojnou, s cieľom zničiť islamský kalifát. Zhromaždili zdroje a prevzali kontrolu nad značným bohatstvom. Dosiahli Balfourovu deklaráciu a založili Spoločnosť národov s cieľom vládnuť svetu prostredníctvom tejto organizácie.

Rovnako stoja aj za druhou svetovou vojnou, v ktorej získali obrovské výhody z obchodu s vojenským materiálom a pripravili vznik Štátu Izrael. Inšpirovali vytvorenie Rady OSN a Bezpečostnej rady, ktoré mali nahradiť Spoločnosť národov a prostredníctvom svojich prostredkovateľov mali ovládnuť svet. Ne-

Izraelské tanky v pozíciách u hraníc Gazy po vražednom útoku Hamásu 7. ríjna 2023. Foto K. Cudlín.

jestvuje vojna, ktorá by nenesla odtlačky ich prstov.

Článek 28: Sionistická invázia je ľstivá a zlomyseľná. Nevyhýba sa výberu spleťtých ciest a používa všetky opovrhnutiahodné a trestuhodné prostriedky na dosiahnutie svojich cieľov. Aby mohla zasahovať a vykonávať špionážne aktivity, je do značnej miery závislá od tajných organizácií, napríklad od Slobodomurárskych lóží, Rotary klubov, klubov Lions a iných organizácií. Všetky tieto tajné spolky, z ktorých poniektoré fungujú aj otvorene, sa angažujú v prospech záujmov sionizmu a pod jeho vedením chcú zničiť spoločnosť, odstrániť pocit

zodpovednosti, spochybniť cnosť a vyhľadiť islam. Stoja za rozširovaním drog a jedov všetkého druhu, ktoré jej majú uľahčiť uplatňovanie a rozširovanie moci.

Článek 32: Svetové sionistické hnutie a sily imperializmu sa pokúšajú využívaním chytrých postupov a cieľavedomým plánovaním vyradiť arabské krajiny z arény boja proti sionizmu a izolovať takýmto spôsobom palestínsky ľud. Egypt už bol vylúčený z konfliktu, prevažne vďaka podvodným dohodám z Camp Davidu, a teraz sa sionizmus pokúša pritiahnúť ďalšie krajiny k podobným dohodám, aby ich vyradil z bojovej arény.

Hamás vyzýva arabské a islamské národy, aby sa vážne a neúnavne zasadzovali za odvrátenie tohto strašného komplotu a aby masy nestratili z očí nebezpečie, ktoré je spojené s opustením arény boja proti sionizmu. Dnes sa jedná o Palestínu, zajtra to môže byť iná krajina.

Sionistické machinácie budú pokračovať donekonečna a po Palestíne sa nenásytné rozšíria od Nilu až po Eufrat. Až keď úplne strávia oblasť, na ktorú položili prsty, pokročia k ešte väčšiemu rozpínaniu a tak ďalej. Ich sprisahanie bolo popísané v *Protokoloch sionistických mudrcov*: Ich súčasné správanie je najlepším dôkazom toho, čo tam bolo povedané. (...)

Nemáme žiadnu inú možnosť, len zjednotiť

všetke sily a všetky energie na zvrátenie tejto ohavnej nacisticko-tatarskej invázie. V opačnom prípade budeme svedkami straty našich krajín, vykorenenia našich ľudí, rozšírenia korupcie po celom svete a zničenia všetkých náboženských hodnôt. (...)

V kontexte boja proti svetovému sionizmu sa Hamás považuje za jeho avantgardu a predvoj. Svoje úsilie spája so všetkými, ktorí pôsobia na scéne Palestíny. Arabské a islamské národy a celý zjednotený islamský svet však musia podniknúť mnohé kroky, aby bolo možné ďalšie kolo v boji proti Židom – obchodníkom s vojnou.

Preložil Jaro Franek.

S TUŽKOU V RUCE

Ze vzpomínek redaktora Roberta Gottlieba

Robert Gottlieb (1931–2023) *si nikdy nepřál být spisovatelem a své paměti napsal spíše kvůli rodině a přátelům. Spisovatelské řemeslo však znal jako málokdo: proslavil se jako umělecký kritik, ale hlavně redaktor a šéfredaktor předních newyorských nakladatelství Simon & Schuster a Alfred A. Knopf a také časopisu New Yorker. Jeho rukama prošly například texty Josepha Hellera, Toni Morrisonové, Elii Kazana, Salmana Rushdieho, Chaima Potoka. Redigoval vzpomínky Paula Simona, Boba Dylana – a také prezidenta Billa Clintona. O jeho práci a přátelství s autorem biografii Robertem Carem vznikl filmový dokument (viz Rch 12/2023). Gottliebovy memoáry se jmenují Avid Reader. A life (Náruživý čtenář. Životní příběh) a pojednávají o životě s knihami a se svéráznými lidmi kolem nich, o řadě přátelství a rozmanitých vazeb.*

Pořád pracuji u Knopfů; mám kancelář, do které moc nechodím, sekretářku, od níž málokdy něco chci, nárok na proplacení výloh, jež nikdy neuplatňuji, a počítač, který jsem ještě nezapnul. Ale díky internetu není člověk nikdy odtržený od dění. Ediční práce se zjednodušila, s textem se pracuje elektronicky. Přesto nečtu rukopisy na obrazovce, ale na papíře a vždycky s tužkou v ruce. Technologie se mění a my se jim, seč nám síly stačí, snažíme přizpůsobit. Ale základní postup zůstává stejný. Spisovatel a redaktor se musejí dohodnout, jak budou spolupracovat, a pak jeden píše a druhý rediguje. Někdy je to vleklý proces, jindy to odsýpá: začnu číst a je mi jasné, že to půjde jako po másle. Přesně to se stalo, když jsem pracoval s Billem Clintonem. Jednoho dne mi do Miami zavolał Sonny Mehta a zeptal se mě, zda bych mohl redigovat Clintonovy vzpomínky. Když jeho manželka Hillary prodala své paměti v aukci za nejvyšší možnou zálohu, vzbudilo to ostrou kritiku a Sonny bystře usoudil, že Clinton, který také plánoval napsat memoáry, by se chtěl podobné reakci vyhnout. Proto navrhl jeho právníkovi, aby práva na rukopis prodal rovnou nám, tedy nakladatelství Knopf.

Psal se rok 2001. Právě mi bylo sedmdesát a nevěděl jsem jistě, zda se chci ještě vrhat do tak veřejné arény. Na druhé straně mi návrh zalichotil a sliboval pří-

jemně objevnou práci. Sdělil jsem Sonnymu, že mě to zajímá, ale že se s Clintonem musíme setkat – pokud bychom si neporozuměli, byla by to pohroma. Clinton byl náhodou právě v golfovém středisku v Miami, a tak Sonny a Ash Green sedli do letadla a všichni tři jsme se sešli na ranním (předgolfovém) posezení v Clintonově hotelu. Ještě nikdy jsem se s žádným prezidentem, exprezidentem či politikem nesetkal, a tak jsem nevěděl, co mohu očekávat. Měl jsem jasno jenom v tom, že Clinton byl dobrý prezident, chytrý chlap a že dobře vypadal.

Uvedli nás do clintonovského salonku, ve kterém už seděl pan prezident (jak se

Spisovatel a redaktor při práci, 2004. Repro z knihy, foto J. Cooper.

mu už napořád říkalo), měl na sobě sako a kravatu (připomínám, že jsme se sešli v Miami a bylo vedro) a kolem sebe skupinku poradců a agentů tajné služby. To tedy moc nevypadalo na schůzku *tête-à-tête*. Já jsem měl na sobě svůj obvyklý miamský ohoz: bílé tenisky, bílé tričko, plátěné kalhoty. Jestli se kvůli tomu urazí, řekl jsem si duchu, nebude to mezi námi fungovat. Naše přehnaně formální setkání proběhlo, aniž bychom něco důležitého probrali, ale zřejmě jsem obstál, protože nakladatelskou smlouvu podepsal.

Ukázalo se, že to je velká událost, následovaly články a rozhovory se mnou v *The New York Times*, *The Boston Globe* atd., v nichž jsem musel odpovídat na otázky, které se týkaly mé rodiny, vzdělání, práce, manželství – snad všeho kromě toho, kolik měřím v pase. Bylo to poprvé, ale ne naposledy, kdy jsem byl vydán napospas tisku, který se rozhodl, že všechno, co se týče Clintonových, je nutné na-

fouknout tak, aby to nabylo naprosto zásadního významu. Přece koho kromě lidí z nakladatelské branže by mohlo skutečně zajímat, který redaktor pracuje s exprezidentem na jeho vzpomínkách?

Za nějakou dobu po setkání v Miami přišel Clinton ke Knopfům, aby se seznámil s osazenstvem nakladatelství. Chodby se naplnily lidmi, kteří se nemohli dočkat, až si s ním potřesou rukou. Byla to má první zkušenost s jeho vášní setkávat se a promluvit pár slov s veřejností – vůbec mu to nečinilo potíže, naopak, bylo to pro něj příjemné a povzbudivé. Právě proto byli lidé, kteří se s ním viděli, naprosto uchvázeni: vycítili, že i on byl nadšený z nich. Když skončilo všeobecné potřásání rukou, usadili jsme se v jedné malé kanceláři a trochu se věnovali praktickým záležitostem: v jakém stavu je ru-

kopis (ještě ho pořádně nezačal psát), jak budeme postupovat, jaký bude časový harmonogram a jaký obsah. Měl jsem pocit, že musím konstatovat to, co je evidentní: že v knize musí psát naprosto upřímně o svých pletkách, a především o skandálu s Monikou Lewinskou. Sdělil mi, a já jsem o tom nepochyboval, že je připravený to udělat. Nebyla ta debata, na kterou bych se těšil, ale uklidnila mě: ujistil jsem se nejen

o ochotě zabývat se tím nejméně přijatelným obdobím jeho kariéry, ale také o jeho zřejmém odhodlání popsat svůj život, jak nejlépe mohl. Byla to velká úleva – pochopil jsem, že ho nebudu muset přemlouvat, aby se čtenářům otevřel (problémem spisů občas bylo přinutit ho, aby se neotevíral tolik).

Dal mi skvělou radu – pokud ho chci pochopit, měl bych si přečíst knihu jeho matky Virginie Kelleyové s názvem *Leading with My Heart*. Ani jsem nevěděl, že nějakou napsala – vlastně jsem o jeho matce nevěděl vůbec nic – ale hned jsem se do knížky pustil a musím říct, že mě pobavila i dojala. To byla ženská! Psala bez obalu o svých (čtyřech) manželích, (dvou) synech a o respekt vzbuzující snaze se silnými brýlemi a rovnými vlasy (přičemž, jak se autorka vyjádřila, byla zvyklá spíše na Billovy „blondaté barbíny“), kterou si nakonec oblíbila. Virginia měla ráda legraci a lidi a rozhodně ji hned

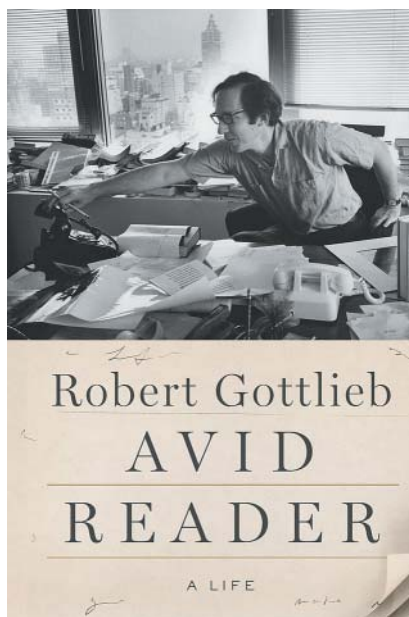
tak něco nerozhodilo. Jablko nepadlo daleko od stromu.

Zapůsobilo na mě i mě dojalo, že Clinton byl na tuhle knihu hrdý (nebylo to zrovna čtení vhodné k prezidentské kampani) a že byl hrdý na svou matku. Dlouho poté, co jsme vydali Clintonovy vzpomínky, jsem se dozvěděl, že když Virginia v roce 1994 zemřela, James Morgan, který jí s knihou pomáhal, právě rukopis dokončoval a musel ho předat Billu Clintonovi, který byl tehdy prezidentem. Morgan se obával, že hlavu státu v textu zarazí určitě, řekněme, netaktní momenty. Za dva dny poté, co se vzpomínky ocitly v Bílém domě, zazvonil u Morgana telefon a Clinton mu řekl, že kniha se mu ohromně líbí právě tak, jak je napsaná, a že nenavrhuje žádné změny. Je to kniha mé matky, ne moje, a měla by říci všechno, co má na srdci. Žádné změny a přibarvení, jen radost z matčina díla. Škoda, že už ji nemohla sama propagovat; knížka by se určitě stala hitem.

Přečetl jsem ji před další schůzkou s Bille. (Od začátku jsem ho oslovoval Bille, protože jsem si nedovedl představit, jak bych říkal třeba: „Sem by měl přijít středník, pane prezidente.“ Také byl o dost mladší než já a prezidentskou funkci už nevykonával.) Tentokrát jsme se sešli v jeho prostorných kancelářích na 125. ulici v Harlemu. Pak jsme přešli do jeho soukromé kanceláře a pak do konferenčního sálu. Udivilo mě, že jsme měli probírat redakční záležitosti za přítomnosti asi deseti poradců. Hovořili jsme o samých obecných věcech a pak, aby ukázal, že se těší na naši spolupráci, pravil něco ve smyslu „Bude to dobré. Zepněte se tu kohokoli, každý vám potvrdí, že pro mě není těžké pracovat.“ Využil jsem to jako okamžik pravdy. „Jenže,“ řekl jsem, „musím zdůraznit, že v tomto případě nepracuji já pro vás, ale vy pro mě.“ Bylo to drzé a řekl jsem to tak úmyslně. Pokud by nepochopil, že ve vztahu autor – redaktor musí být rovnost, nebo alespoň vyváženost, práce by se nezdařila: editoři nemohou působit jako nájemní pracanti. Ze ztuhlých výrazů kolemsedících jsem poznal, že jsem se dopustil urážky majestátu nebo něčeho podobného. Ale Bill ani nemrkl. Ne že by se za takových okolností mohlo něčeho důležitého dosáhnout, ale porozuměli jsme si.

Rok 2003 už ho zastihl v pilné práci – psal rychle a s velkou jistotou. Občas jsem si přečetl pár stránek a pokaždé mě uklidnilo, že ví, co dělá, a skutečně to

dělá. Na Clintonově psaní měl nemalou zásluhu jeho mladičký tajemník Justin Cooper. V Bílém domě získal stáž, když byl ještě teenager; teď mu bylo kolem pětadvaceti a stal se nepostradatelným. Jeho největší přednost spočívala v tom, že uměl číst rukopis svého šéfa, což jsem se já nikdy nenaučil. Clinton byl levák a psal své čmáranice do velkých žlutých linkovaných bloků, levou ruku kroutil nahoru, do strany a dolů po stránce. Úplně mě zabolelo, když jsem to viděl, a ještě víc, když jsem se snažil jeho klikyháky luštit. Justin rukopis přepisoval do počítače, panu prezidentovi vyhledával poznámky, citace, data, a Clinton to všechno vmžiku vstřebal a přetvářel do své plynulé prózy. Nikdy jsem se nesetkal s nikým, kdo by tak rychle chápal – což bylo štěstí, proto-

že času nebylo nazbyt. Plánovali jsme vydat knihu do začátku léta 2004, neboť pak měly nastat předvolební sjezdy a potom volby, které si žádaly pozornost jak Billa Clintona, tak celého světa.

Starost mi dělaly počáteční oddíly knihy, protože jsem si domýšlel, že o Arkansas, a především o arkansaské politiky se ostatní zajímají stejně tak nepatrně jako já. Ale nakonec se ukázalo, že to je jinak. Příběh Billova mládí byl nesmírně poutavý – zahrnoval boj, který musela vést jeho matka, aby se postarala o něj a o mladšího nevlastního bratra Rogera; násilnického, ale milovaného otčima; útek z rodného města Hope do nejvyšších pater našeho vzdělávacího systému po trajektorii setrvalých výkonů a úspěchů – Georgetownská univerzita, Rhodesovo stipendium na studia

v Oxfordu, studia práva na Yaleově univerzitě. A všechno vyprávěl s energií i náležitou skromností.

Když jsem začal text redigovat, týkal se můj první radikálnější zásah líčení jeho cest po Evropě, které jsem osekal. Všichni si představujeme, že popisy našich mladičkových výletů do Paříže, Říma a kamkoli jinam jsou navýsost zajímavé, protože *nás samotné* tolik zajímá, co jsme podnikali. Je to stejné, jako když mladí rodiče nedokážou pochopit, že vás fotografie jejich novorozeněte neuchvacuje tolik jako je. Když jsem prořezával a klučil, byl Bill v rozpacích, ale přátelský, nicméně zaboval a několik soubojů i vyhrál. Tou dobou jsem si uvědomil, že je naprostý profesionál – že tomu, aby vznikla co nejlepší možná kniha, nezabrání ani ješitnost, ani lenost.

Když popisoval začátky své dráhy v lokální politice – jak při svém učitelském postu na Právnické fakultě na Arkansaské univerzitě dřel, aby uspěl v prvním (neúspěšném) pokusu dostat se do zákonodárského sboru, přistihl jsem se, že mě to navzdory všem předpokladům zaujalo.

Moje oblíbená historika z této části Clintonova života byla následující: tři hodiny jezdil sám autem z Fayetteville, kde učil, na severovýchod státu Arkansasu, aby vedl kampaň – kandidoval na generálního prokurátora – a pak se pozdě v noci vracel, neboť druhý den měl vyučování. Jednou byl tak unavený, že zastavil v jakémsi městečku jménem Joiner v restauraci s nočním provozem a objednal si něco k jídlu a kávu. Sháněl hlasy, a tak se pustil se do řeči s pár štamgasty. „Ty cucáku,“ opáčil jeden z nich, „je ti jasný, že tady si ani neškrtněš. Seš hipík, mánička a profesor z univerzity. A klidně můžeš bejt i komunista. Ale něco ti povím. Každěj, kdo dělá kampaň v neděli o půlnoci v joinerském lokálu, si zaslouží, aby vyhrál. Tak si počkej a uvidíš. Tady vyhraješ, ale bude to jediný zatracený místo, kde se to v tomhle státě stane.“ A Clinton pokračuje: „Dodržel slovo. O volební noci jsem prohrál ve všech okrscích, které ovládali velcí farmáři, ale v Joineru jsem dostal 76 hlasů, zatímco můj oponent jen 49.“ Příběh na mě tak zapůsobil, že jsem ho dal na přebal, protože jsem si uvědomil, že tenhle druh mezilidské komunikace nebyla žádná taktika: takový prostě byl.

Z knihy vydané roku 2016 v nakladatelství Farrar, Straus and Giroux přeložila a pro potřebu Rch mírně krátíla am.

ZNEPOKOJIVÝ SVĚT

O výstavě Philipa Gustona v londýnské galerii Tate Modern

V roce 1970 Philip Guston, významná osobnost newyorského abstraktního expresionismu, šokoval umělecký svět. Díla, kterými se dosud proslavil, byla typická pro tehdejší scénu, jejíž se stal v padesátých letech součástí: vyznačují se frenetickou prací štětcem, mícháním temných barev, náznaky prvoplánových forem, které se vynořují v prostoru abstraktních pláten. Guston se přátelil průkopníky abstraktního expresionismu, jako byli Franz Kline, Jackson Pollock či Mark Rothko, i s významnými skladateli newyorské školy (s Mortonem Feldmanem a Johnem Cagem). Vernisáž jeho výstavy v Marlborough v roce 1970 však způsobila rozkol, který ho natrvalo odcizil většině dosavadních soupeřů.

Dnes se nejnámější Gustonova díla datují do období po roce 1970, jsou pova-

Kreslím, kouřím, jím, 1973.

žována za jednoznačně nejvýraznější. Na velkých plátech se opakují motivy ztvárněné svérázným, karikaturním stylem. Vidíme kyklopy, členy Ku-klux-klanu v kápích a spleť rozčtvrcených nohou, vyvedené v jasných odstínech kadmiově růžové. Kvůli figurativní povaze těchto děl i jejich expresivnímu naivnímu stylu se malíř rozešel s mnoha newyorskými přáteli a zdrcený umělec se s manželkou, malířkou a básnířkou Musou McKimovou přestěhoval do Woodstocku na sever od New Yorku; zde také roku 1980 zemřel.

RETROSPEKTIVA

Do 25. února 2024 lze v londýnské galerii Tate Modern zhlédnout umělcovu retrospektivu s názvem *Philip Guston*. Kromě Tate Modern se na ní podílely bostonské Muzeum umění, Národní galerie ve Wa-

shingtonu a Muzeum umění v Houstonu. Výstava se soustřeďuje nejen na jeho překvapivě originální pozdní tvorbu, ale i na celistvé dílo a uměleckou cestu, která k němu vedla.

Narodil se v roce 1913 jako Philip Goldstein ruským židovským rodičům, kteří odešli z Oděsy do Montrealu, aby unikli sérii pogromů. Když mu bylo šest, přestěhovala se rodina do Los Angeles. Pro Židy a černochoy nebyl tehdy život v Kalifornii rozhodně snadný, konaly se časté průvody Ku-klux-klanu, existovala

rasová segregace, chlapcův svět tak formoval strach, a když jeho otec spáchal sebevraždu, také smutek a pocit ztráty. Od dětství kreslil; když mu bylo čtrnáct, začal studovat na střední škole uměleckých řemesel v Los Angeles, kde se seznámil se svým celoživotním přítelem Jacksonem Pollockem. Spřátelil se zde také s Reubenem Kadishem, s nímž vytvořili rozsáhlý

murál, aby získali peníze na obranu nespravedlivě souzených černošských mladíků, obviněných ze znásilnění a souzených v Alabamě (v nechalvě proslulém procesu se Scottsboro Boys). Ve 22 letech odešel Guston do New Yorku.

Výstava sleduje, jak se umělec během života a kariéry potýkal s protichůdnými názory na to, co je pro něj důležité, zda abstrakce, či figurativní znázornění. Expozice tento vývoj zkoumá v kontextu široké škály vlivů, které na Gustonovu práci a myšlení působily. Počítá se otevřeně politicky angažovanými mu-

ralisty, jako byl Diego Rivera, až po humanismus raného středověku renesančního malíře Piera della Francescy. Některé z jeho raných prací byly silně ovlivněny metafyzickým malířem Giorgiem de Chiricem. Jako mrazivá připomínka dobové atmosféry působí fakt, že na ranějších plát-

Žebřík, 1978.

nech se malíř podepisoval původním příjmením Goldstein, které si pak kvůli antisemitismu v americkém uměleckém světě nenápadně změnil na Guston.

Guston byl složitý umělec, který čerpal inspiraci z hrůzného světa, a vytvořil novou a překvapivou obraznost. Výstava sleduje, jak v sobě obrazy spojují soukromý život s politickým, abstrakci s figurativností, humor s tragičností. Díky pečlivému, narativnímu kurátorskému vedení je představen nejen jako radikál a umělec překračující hranice, ale také jako citlivá a přemýšlivá osobnost. Dojemný film promítaný na konci expozice dává příležitost vyslechnout si, jak popisuje své dílo. Guston působí jako pozoruhodný a současně skromný člověk, jehož hluboce znepokojuje smysl jeho vlastní tvorby.

Projížďka, 1969.

(Více o výstavě a malíři naleznete na www.tate.org.uk.)

BENEDICT MULCARE, Londýn
přeložila am

IZRAEL: Jak se stát genocidníkem

Máme-li zmínit jednu příznačnou scénu pro situaci Izraele, nabízí se tato z Turecka. Popsal ji Seth Mandel na Commentary i české weby. V neděli 14. ledna běžel fotbalový zápas mezi týmy Antalyaspor a Trabzonspor. Sagiv Jehezkel, Izraelec v dresu Antalyasporu, dal gól a projevil radost, což se stává. Ale tady to mělo zvláštní důsledky.

Jehezkel zamával do kamery rukou, na níž měl obvaz s anglicky psanou připomínkou rukojmích unesených do Gazy: „100 dnů, 7. 10.“ A z toho vznikl poprask. Jeho klub vydal prohlášení, že Jehezkel „porušil hodnoty naší země“, a vyřadil ho. Turecká asociace kopané odsoudila jeho „čin urážející lidskou důstojnost a svědomí turecké společnosti“. A ještě horší je, že se do věci vložila i turecká justice. Zahájila vyšetřování Jehezkela pro „veřejné podněcování k nenávisti při jeho nenávistné oslavě masakru spáchaného Izraelem v Gaze“.

Jehezkel je v pořádku. Do Antalye pro něj přiletělo izraelské letadlo s diplomaty. Ta situace ale ilustruje cosi obecnějšího i závažnějšího. Stalo se to v Turecku, které udržuje s Izraelem standardní vztahy, ale trvá na svých hodnotách. K nim náleží

i přesvědčení, že Hamás nepatří do mezi teroristy, ale mezi party bojující za oprávněný cíl, rozuměj palestinský stát. A také, že Izrael páchá v Pásmu Gazy genocidu.

Toto je zajímavé a symbolické. I Turecko, považované za výspu Západu v muslimském světě (člen NATO, přidružený člen EU), vytěsnilo fakt, že Izrael byl 7. října obětí útoku teroristů, že během jednoho dne bylo zavražděno asi 1200 lidí jen proto, že byli občany židovského státu. Místo toho pokládá za genocidu kroky Izraele směřující ke zničení Hamásu coby hrozby pro svou bezpečnost.

Je to obrácená – pro leckoho zvrácená – logika, ale šíří se po světě, ba i na Západě, jak stále dokládají demonstrace s heslem „od řeky až k moři Palestina bude svobodná“ (rozuměj: od Jordánu až po Středozemní moře není místo pro nikoho jiného než pro Palestince). A pokud se

proti tomu Izrael staví, pokud trvá na tom, že hrozbu Hamásu v Gaze musí zneškodnit i za cenu ztrát mezi tamními civilisty, získává cejch genocidníka.

KAŽDÝ DEN JEDEN MRTVÝ

Tyto posuny pronikají všemi aspekty fungování státu i života. I tak zdánlivě neutrálními, jako jsou třeba demografické statistiky. K 1. lednu byla zveřejněna aktuální čísla. Izrael má 9,842 milionu obyvatel, z toho 7,208 milionu Židů (73,2 procenta), 2,080 milionu Arabů (21,1 procenta) a 0,554 milionu „ostatních“ (5,7 procenta). Už letos dosáhne mety 10 milionů obyvatel. A vzhledem k tomu, že na

Sagiv Jehezkel s obvazem připomínajícím unesená rukojmí. Foto archiv.

světě je 15,2 milionu Židů, tak v Izraeli žije už 47 procent z nich, téměř polovina. Židé už nejsou nejvýraznější ukázkou „národa diaspory“, jíž byli po 1800 let. Výraznějším národem diaspory jsou dnes spíše Arméni.

Ale když už se probíráme čísla, můžeme nahlédnout do loňského dubna. Na Den vzpomínky na padlé (v předvečer Dne nezávislosti) se každý rok zveřejňují kumulativní počty Izraelců padlých ve válkách a zavražděných teroristy. Loni bylo napočítáno 24 213 padlých a 4255 zavražděných teroristy, dohromady 28 468 obětí za celkem 75 let. Je to vysoké číslo, ale kalkulačka sdělí, že je to 28 468 obětí za 27 393 dnů nezávislosti, v průměru jeden mrtvý na den (pro puntičkáře: 1,039 mrtvého na den). Je to příliš? Nebo je to snesitelná daň za existenci státu?

V tom se všichni Izraelci zajisté neshodnou. Ale určitě se shodnou v tom, že 1200 mrtvých ze 7. října se z té dlouhodobé bilance tisícinásobně vymyká. Tím spíš nechápou, že toto nechápe Turecko a další země. Že pouhé gesto solidarity s unesenými rukojmími, jež ukázal fotbalista Jehezkel, může být považováno za oslavu genocidy.

DOKAŽTE TO

A to už jsme u Mezinárodního soudního dvora v Haagu: 11. ledna začal projednávat žalobu, kterou podala Jihoafrická republika na Izrael za údajnou genocidu v Gaze. Cílem je získat soudní příkaz, který by vyzval k okamžitému zastavení bojů v Gaze, tedy nahrál Hamásu. Verdikty soudního dvora z Haagu nejsou vymahatelné, ale mají svou „měkkou“, politickou

sílu, která se může projevit na jiných kolbištích, třeba při hlasováních v OSN, tudíž je nelze brát na lehkou váhu. Uvidíme, jak soud vyzní. Porušení úmluvy o genocidě z roku 1948 se musí dokázat. Prokázat úmysl, záměr, programové násilí. Za tři měsíce války v Gaze tam napočítali hodně mrtvých Palestinců, čísla se blíží počtu izraelských obětí válek a teroru za 75 let. Jsou udávány úřady řízenými Hamásem, neověřitelná, nadsazená, míchající teroristy do kolonky „civilisté“, ale i kdyby byla ve skutečnosti jen třetinová, po-

řád je to hodně. Jenže ani ze samotných vysokých čísel mrtvých v Gaze nelze prokázat úmysl likvidovat Palestince jako skupinu.

Ten lze daleko spíše doložit při útoku ze 7. října, jak řekl i mluvčí vlády Ejlon Levy: „Hamás spáchal genocidu, když vyslal eskadry smrti, aby napadly Izrael a upalovaly, stínaly, mučily, mrzачily, unášely a znásilňovaly co nejvíc Izraelců. Byla to systematická vyhlazovací kampaň a slíbili, že bude pokračovat, dokud nebude naše země zničena.“

Těžko být prognostikem. Premiér Netanjahu pravil řízně: „Nikdo nás nezastaví. Ani Haag, ani osa zla, nikdo.“ Horší pro něj je, že stále posunuje termín, kdy ofenziva v Gaze proti Hamásu přinese úspěch. Válka se nejspíš protáhne až do roku 2025, řekl v polovině ledna.

ZBYNĚK PETRÁČEK

DAS LANDLEBEN ...a další události

/Vybráno z českých médií/

O životě a osudech slavného fotografa Desidera Deža Hoffmanna, který světově proslul na začátku 60. let snímky Beatles, píše *Reflex*. „Každý, kdo ve showbizny-su něco znamenal, se od něj chtěl nechat fotografovat – Rolling Stones, Shadows, Animals, Cream, Charlie Chaplin, Louis Armstrong, Jerry Lee Lewis, Bob Marley, Sophia Lorenová, Duke Ellington, Elton John, Jimi Hendrix a další a další...“

Frank Sinatra údajně letěl do Londýna jen kvůli tomu, aby absolvoval focení v Dežově ateliéru v Sohu. Hoffmannovy fotografie dnes znají miliony lidí po celém světě. Jeho příběh však zná málokdo a u nás je jeho jméno prakticky neznámé, ačkoli od vzniku republiky až do roku 1949 byl československým občanem. Narodil se 24. května 1912 v Banské Štiavnici v rodině obchodníka židovského původu Lajose (Ludevíta) Hoffmanna a Kornélie, rozené Schlinové. Zůstalo po něm na milion snímků, z nichž je dnes většina uložena v londýnské National Portrait Gallery. Zemřel 26. března 1986 v Londýně a je pochován na židovském hřbitově v londýnské čtvrti Golders Green.“ (4. 1.) ■ Nejvyšší soud (NS) potvrdil rozsudek nad Hedvikou Fiksovou v kauze vydání a šíření knihy *Mýtus 6 milionů*, která zpochybňuje holocaust. Rozhodnutí padlo už loni v září. Fiksová před okresním soudem stanula jako jednatelka žďárského vydavatelství Bodyart Press. Podle verdiktu okresního soudu, potvrzeného Krajským soudem v Brně, se dopustila popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia. Dostala peněžité trest 15 000 korun, vydavatelství jako právnická osoba mělo zaplatit 45 000 korun. Kniha vyšla v Bodyart Press v roce 2016 nákladem přesahujícím 600 kusů. Vyšetřovatelé se knihou *Mýtus 6 milionů* začali zabývat začátkem roku 2021. Vrchní státní zastupitelství v Praze věc předalo na Vysočinu. Policie případ nejdříve odložila. K soudu se dostal až po intervenci Nejvyššího státního zastupitelství. *Mýtus 6 milionů* je jednou z nejznámějších publikací zpochybňujících holocaust. Autor útlého spisku například tvrdí, že údaj o šesti milionech židov-

Fotograf Dežo Hoffmann, foto archiv.

ských obětí nacismu je „záměrným a bezostyšným“ paděláním historie a že jde o „legendu genocidy“. (Právní prostor.cz, 5. 1.) ■ Na velkoplošné mapě Brna je vyznačeno 715 tmavě modrých teček. Každá z nich ukazuje na dům, který v době druhé světové války patřil židovským majitelům. A nacisté jim je zabavili. Mapa je součástí nové výstavy

prozatímního Moravského židovského muzea Malý Mehrin v Brně. Ta zároveň vypráví osudy majitelů osmi konkrétních domů, kolem kterých lidé dodnes chodí. Zabavené budovy

nacisté používali nebo pronajímali dál a ze získů financovali třeba svozy Židů do koncentračních táborů. V něm zemřela například matka Edity Löwyové Anna, jejíž portrét je také součástí výstavy a vztahuje se ke dvojici domů v Botanické ulici. Loni Annin obraz do Brna přivezla z Ameriky její vnučka Anna Altmanová. Expozice prozatímního muzea Malý Mehrin se každého čtvrt roku obměňuje a postupně se rozrůstá o nové sbírkové předměty. Na jaře je chtějí zástupci muzea zpřístupnit netradiční formou – v opraveném sklepeř pomocí hologramů. (ČRo Brno.cz, 5. 1.) ■ Významem venkova a venkovské krajiny pro tvorbu Franze Kafky se zabývali účastníci konference pořádané u příležitosti 140. výročí autorova narození. Pod názvem Franz Kafka

a život na venkově (Landvermessungen. Franz Kafka und das Landleben) ji ve dnech 30. března – 1. dubna 2023 společně s pražským Goethe-Institutem uspořádalo Centrum Kurta Krolopa pro německou literaturu v Čechách. Akci podpořila Nadace Fritze Thyssena, Česko-německý fond budoucnosti a Německá akademická výměnná služba (DAAD). Při analýze slavných i méně známých textů se účastníci konference soustředili nejen na Kafkovo ztvárnění venkovského života a prostoru, ale zabývali se v neposlední

řadě také tím, jak toto ztvárnění souvisí s autorovými dalšími tématy. (Tvar, 11. 1.)

■ Unikátním čistícím laserem Ivo Kaštan odstranil podpis vandala na obou synagogách ve Velkém Meziříčí. Svou pomoc s odstraněním čmáranic, které se na kulturních památkách objevily v půli prosince, nabídl městu zdarma. „Meziříčským patriotům Ivu Kaštanovi a jeho synovi patří obrovské poděkování za odstranění díla znepokojivě nízké umělecké hodnoty z fasády synagogy,“ uvedl starosta Alexandros Kaminaras a dodal, že k „umělci“, který se synagogám věnoval, se dle posledních zpráv spravedlnost brzy dostaví. A na další, kteří by se vandalem nechali inspirovat, bude mít město políčeno. (Regionalist.cz, 11. 1.) ■ Na jaře letošního roku vyhlásí Ústav pro studium totalitních režimů (ÚSTR) Literární cenu Waltera Sernera, která je určena středoškolským studentům. Jedná se o vůbec první ocenění, které ÚSTR směřuje do oblasti literární a esejistické tvorby k tématu druhé světové války, holocaustu či soužití Čechů, Němců a Židů ve střední Evropě, problematice svobody a nesvobody, xenofobie a rasové nenávislosti, občanské odvahy, stejně jako evropanství a smíření mezi lidmi a národy. Je pojmenována po Walteru Sernerovi (1889–

1942), všestranném literátovi, umělci a intelektuálovi, spoluzakladateli dadaismu a oběti holocaustu, rodáku z Karlových Varů, jenž je spojen s Prahou, Vídní, Římem, Berlínem, Paříží, Rigou a dalšími evropskými městy. (Místní kultura. cz, 15. 1.) ■ Proslulý režisér Steven Spielberg poslal Aně Geislerové dojemný rukou psaný vzkaz.

Poděkoval jí v něm za namlouení krátkého dokumentu, který provází návštěvníky památníku v Osvětimi. „Milá Anno, přijměte prosím mé upřímné poděkování za to, že jste propůjčila svůj hlas našemu krátkému dokumentu. Svou citlivou interpretací jste pomohla osvětlit dojemný a klíčový okamžik světových dějin. Přibližujete tak souvislosti česky mluvícím návštěvníkům koncentračního tábora Osvětim. Vaše práce na filmu pomůže uctít památku všech, kteří v táboře přišli o život.“ (Aktuálně.cz, 16. 1.)

Ch. Schad: portrét W. Sernera, 1916.

POSLEDNÍ Z HRDINŮ

Příběh veterána druhé světové války Ervína Hoidy

Koncem listopadu 2023 oslavil své neuvěřitelné 105. narozeniny pan **ERVÍN HOIDA**, veterán druhé světové války židovského původu z Ostravy. Dnes žije pozapomenut ve Velké Británii nedaleko Liverpoolu. Jako historik se zabývá osudy židovských válečných veteránů (napsal jsem mj. knihu *Příběh čs. židovského vojáka*), a tak

jsem začal pátrat po osudu pana Hoidy víc. Výsledkem bádání se stala nová kniha, kterou jsem v prosinci předal panu Hoidovi ve Velké Británii. K narozeninám mu poblahopřál i prezident ČR Petr Pavel, dále zástupci ministerstva obrany či města Ostravy. Blahopřání zaslal i fotbalový klub FC Liverpool a z Česka do stal symbolických 105 dopisů.

Narodil se 30. listopadu 1918 v Moravské Ostravě do rodiny podnikatele Ferdinanda Hoidy a jeho manželky Františky. Měl dva starší bratry, Waltera a Bruna. Studoval na reálném gymnáziu v Moravské Ostravě, po přerušení studií z důvodu hospodářské krize odmaturoval až v roce 1937 na Státní odborné škole pro zpracování dřeva ve Valašském Meziříčí. Poté začal pracovat v továrně na nábytek v Krnově, ale záhy se přestěhoval do Prahy a získal zaměstnání v prestižní nábytkářské firmě Emila Gerstla.

Po zhoršení politické situace plánovali Hoidovi emigraci, před březnem 1939 to však nestihli. Rodičům se podařilo ilegálně dostat pomocí sionistického hnutí do Palestiny, Ervínovi a jeho bratrům s manželkami zařídil otec studijní víza do fašistické Itálie. Po jejich vypršení se Ervín pomocí úplatků rybářům dostal přes francouzské hranice. V Nice mu pomohl československý konzul a přes Marseille odcestoval do severní Afriky, aby nastoupil službu v cizinecké legii. Když vypukla válka, vrátil se do Francie a s bratry vstoupil dobrovolně do československé zahraniční armády.

Byl odveden 8. listopadu 1939 v jihofrancouzském Agde (osobní číslo J-635) a vtělen ke 2. rotě pěšího pluku 1 budoucí 1. čs. divize ve Francii. S touto jednotkou byl na přelomu jara a léta 1940 nasazen do ústupových bojů po

napadení Francie nacistickým Němcem. Účastnil se např. bojů o kamenný most v Gien.

Rychlá porážka Francie poté na několik let sourozence Hoidovy rozdělila. Zatímco Walter a Bruno zůstali ve Francii, Ervín se evakuoval do Anglie a rozhodl se pokračovat v boji. V září 1940 byl systemati-

E. Hoida v roce 2023.

zován v hodnosti svobodníka a poté vtělen k 1. rotě pěšího praporu čerstvě ustanovené Československé smíšené brigády.

Pokračoval v systematickém výcviku a zdokonaloval se v bojové přípravě. Absolvoval

brigádní řídičský kurz s velmi dobrým prospěchem a se stejným výsledkem i kurz plynových pátračů a plynových hlídek. Ještě v průběhu roku 1941 byl přemístěn k velitelské rotě pěšího praporu 1 a povýšen na desátníka.

Po několika povýšeních již coby četař byl v létě 1943 odeslán do kurzu tankových řídičů a posléze zpět k 1. rotě tankového praporu nově organizované Československé samostatné obrněné brigády. V dalším výcviku působil jako instruktor řídičů tanků Cromwell. Od října 1944 se účastnil obléhání přístavu Dunkerk. Za hrdinství v boji byl vyznamenán Československým válečným křížem.

Po propuštění mimo činnou službu žil v Praze, ale již v březnu 1946 odjel coby příslušník dopravního a strážního praporu UNRRA servisovat automobily do francouzského přístavu Le Havre. Odtud emigroval do Anglie, kam se mezitím z Československa vrátila jeho britská manželka. Usadil se v Birkenheadu nedaleko Liverpoolu a pracoval ve firmě, která vyráběla nábytek luxusních zaoceánských cestovních lodí, později se stal výkonným ředitelem u společnosti GT Rackstraw Ltd. V roce 1983 odešel do důchodu. Od té doby bydlel, kromě dvanácti let strávených ve Španělsku, v Británii

Podrobněji je osud Ervína Hoidy zpracován v publikaci *Poslední z hrdinů. Příběh čs. židovského vojáka západní fronty*. Je dostupná v běžné distribuční síti, zakoupit si ji můžete rovněž přímo u autora na e-mailu sokolovo1943@seznam.cz za cenu 250 Kč. Text a foto *Jiří Klůč*

VĚRA SCHIFFOVÁ

(1926–2023)

Ve středu 6. prosince 2023 zemřela paní Věra Schiffová, rodačka z Prahy a přeživší Terezína, na kterou její rodná vlast bohužel zapomněla. Bylo jí 97 let. Velkou část svého života strávila v kanadském Torontu. Narodila se 17. května 1926 do židovské rodiny Katzových. Její otec zastával vysokou pozici na ministerstvu financí, matka se starala o domácnost a dvě dcery – Věru a starší Evu.

Jejich poklidný život v Praze přerušila nacistická okupace v březnu 1939 a následná stále se zhoršující protizidovská opatření. Dne 12. května 1942 byla celá rodina deportována do ghetta v Terezíně. Zde pak Věra ztratila zbytek své rodiny, v dubnu 1944 zemřela její sestra Eva, o dva týdny poté otec Siegfried a v srpnu 1944 i maminka Elsa. Věra se stala sirotkem. Měla štěstí, díky práci v nemocnici se vyhnula transportu na východ a dočkala se konce války.

Po roce 1945 se Věra s manželem – také přeživším holokaustu – přestěhovala do Izraele a v roce 1961 pak do kanadského Toronta.

Byla to velmi milá dáma, která i přes svůj strastiplný život zůstávala optimistickým člověkem. Měl jsem plány, jak připomenout její příběh v rodném Česku. Bohužel se mi to nepovede. Činím tak alespoň tímto nekrologem.

Čest její památce.

J. Klůč

MAGDALENA KŘÍSTKOVÁ

(2003–2023)

Při útoku na FF UK 21. prosince 2023 byla jednou z obětí Majda, Magdalena Křístková, absolventka osmiletého gymnázia Lauderových škol. Učitelé a studenti LŠ na ni vzpomínají: „Majda byla výjimečnou žákyní i kamarádkou. Přímou, nebojácnou a zvědavou. Kladla sobě i svému okolí náročné

Foto archiv LŠ.

otázky, poctivě šla za svými cíli. Ráda a často se smála. Bez sebemenší nadsázky můžeme říct, že proměňovala náš svět k lepšímu. Jsme velmi vděční za čas, který jsme s ní mohli strávit. Bude se nám po ní stýskat a bude nám moc chybět.“ LŠ

Miloš Doležal

TADY NIKDO NENÍ, JEN JÁ

*Židovské příběhy z Vysočiny
a přilehlých krajů*

■ V rozmezí let 2021–2023 vycházely v *Rch* texty básníka a spisovatele Miloše Doležala, věnované Židům z Českomoravské vrchoviny a jejich osudům. V rozšířené podobě je na sklonku minulého roku souhrnně jako třistastránkovou knížku, doplněnou řadou unikátních dokumentárních fotografií, vydalo nakladatelství Revolver Revue.

Jednotlivé kapitoly (celkem je jich deset) vyprávějí příběhy Židů, kteří se na Vysočině narodili, žili a působili tam od druhé poloviny 19. století až do čtyřicátých let 20. století. Ať už se jedná o Siegfrieda Löwyho, venkovského lékaře z Třešti a oblíbeného strýce Franze Kafky, lipnického Vítězslava Bondyho, přítele Jaroslava Haška, maloobchodníka a výrobce proslulého likéru Trčkovky, Maxe Eislera, historika umění z Boskovic a učitele Bohuslava Reynka, paní Helenu Šmolkovou, hostinskou z Dobré Vody Lipnické a vyhlášenou kuchařku, Eduarda Ohrensteina, otce básníka Jiřího Ortena, malíře Alfréda Justitze z Nové Cerekve, Gertrude Urzidilovou a Johannese Urzidila, básnířku a spisovatele, slavného Gustava Mahlera z hostince v Kalištích nebo o Otu Pavla a jeho chatu na Želivce, vždy v zachycení jejich životů a osudů najdeme příběh živých lidí, byť v mnoha případech s tragickým koncem.

Autor, který se na Vysočině narodil, vyrostl a stále se tam vrací, dokázal pečlivě shromážděný materiál z nejrůznějších, často dosud nezpracovaných zdrojů vložit do vyprávění, ve kterém suchá fakta strojopisných hlášení a úředních dokladů pozbývají své šedosti a nasvěcují věrohodným světlem, scénu za scénou, životy lidí, jejichž památku už skoro odnesl čas. Sepětí s krajem umožňuje autorovi nejen porozumět tomu, co se tu v minulosti odehrálo, ale i probudit to minulé ze zapomnění k jakémusi druhému životu.

A také ukázat, jak mnohé z toho, co bylo surově a nesmyslně zahubeno, chybí.

Vydala Revolver Revue v Praze v roce 2023, doslov napsal Josef Kroutvor, text Maxe Eislera přeložil Josef Kroutvor ml. 312 stran, fotografické i textové přílohy. Dop. cena 420 Kč (v e-shopu Revolver Revue 369 Kč). *jd*

Z NOVÝCH

KNIH

Veslav Wahl, Petr Voříšek a kol.

PRAŽSKÉ PRACTVO 1800–2020

■ První vydání publikace *Pražské ptactvo* vyšlo před 80 lety, roku 1944, druhý o rok později. Jeho autoru, biologu VELESILAVU WAHLOVI, tehdy bylo třidvaacet let a měl za sebou již těžké životní zkušenosti. Jeho otec i strýc byli popraveni nacisty, stejně jako otec jeho přítelkyně a pozdější ženy, právník František Růžička. První dva za protiněmecký odboj, Růžička za pomoc asi 1500 pronásledovaným Židům, kterým jako panamský konzul v Praze vydával víza.

Mladý Wahl sám se již v šestnácti letech zapojil do odboje, nejprve v malé skupině, poté pod krytím skautského oddílu poskytoval vojenské a zpravodajské informace hlavním odbojovým organizacím – skupinám Obrana národa a Politické ústředí.

Lze se jen dohadovat, že právě ornitologická pozorování na rozmanitých místech mohla být záminkou pro pochůzky a sběr důležitých informací. Ostatně i autor první válečné publikace o pražské avifauně, cestovatel, fotograf, arachnolog a biolog JIŘÍ BAUM z pražské židovské rodiny, se zapojil do protinacistického odboje. Nacisté ho v červnu 1943 zatkli, poslali do Terezína, poté do Osvětimi. Zahynul v lednu 1944, před 80 lety, při odklizení trosk ve Varšavě (viz *Rch* 9/2020). Wahlovi aktivitu nacisté neobjevili, ale dostihla ho totalita rudá. Po komunistickém puči se zapojil i do třetího odboje, v září 1949 byl zatčen a odsouzen k smrti za velezradu; jeho manželka Táňa, roz. Růžičková, strávila ve vězení jedenáct let.

Nová publikace tak není jen atlasem ptáků, kteří se vyskytovali (a vyskytují) v hlavním městě, ale také, jak uvádějí vydavatelé, splátkou dluhu statečnému a čestnému člověku. Proto její podtitul zní *Ptáci, město, příběh hrdiny*.

Krásná a promyšleně graficky upravená publikace uvádí jak původní Wahlovy texty ze 40. let 20. století, tak jejich aktuální doplnění z pera Petra Voříška a Jaroslava Cepáka. Jako ilustrace jsou použity kresby autora, Karla Svolinského a Jana Hoška, faksimile ilustrací z prvního vydání a fotografie pražských

lokalit od Karla Cudlína. Úvodní části knihy jsou věnovány osudu Veleslava Wahla a jeho příbuzných.

Vydaly Česká společnost ornitologická a Revolver Revue v Praze roku 2024. Velký formát, 542 stran, dop. cena 1259 Kč (v e-shopu RR 999 Kč). *am*

Jan Roth

JINÝ ŘEKY

■ Básnická sbírka Jana Rotha, profesora neurologie na 1. lékařské fakultě UK a psychoterapeuta, je autorovou knižní prvotinou (některé básně byly ale již dříve publikovány v časopise *Babylon*). Zahrnuje dvě části: *Sedm týdnů v blázinci* z jara 2017 a pozdější básně (odkazující k poetice amerického básníka Robinsona Jefferse), které tvoří druhou část s názvem *Jiný řeky*. O tom, jak a proč své básně psal, pojednává doslov – rozhovor J. Rotha s Petrem Placákem.

S prostředím psychiatrické léčebny je v české literatuře spjat především Ivan Blatný a jeho verše ze sklonku 70. a počátku 80. let. Oba tvůrce nelze srovnávat, jsou typově zcela odlišní, ale oba svou situaci do básní promítají a vnímají je snad i jako úlevu. „Poetry is a panacea for all illnesses / bratři Marxové vylupují žlutouk,“ píše Blatný v básni *Slavnost* („Poezie je všelékem na všechny nemoci“). „Když už jsem se zbláznil / Tak zas píšu básně,“ píše Jan Roth. Místo bratří Marxů či Binga Crosbyho se v Rothových verších objevuje Leonard Cohen, Bob Dylan a Lou Reed, ale to jsou jen povrchní pozorování.

Jan Roth je lékař a básník, který dokázal zachytit svůj pobyt v Národním ústavu duševního zdraví jak z pohledu pacienta, tak odborníka. V rýmovaných verších se nevyhýbá vtipu, sebeironii a sarkasmu, který cílí i na samotné prostředky léčby. K nejpůsobivějším patří mikropříběhy o setkáních s ostatními hospitalizovanými, např. *Žirafa, Lida je tu, Jirka a já se společně modlíme* (zařazená do antologie *Nejlepší české básně 2017*) či báseň *Jsem ve svém pokoji*, která začíná: „Kolem dokola oddělení chodí / Jirka, slyším jeho / Kroky // klap klap klap / dup dup dup // Asi hledá klid / V pravidelném / Rytmu // Do postele ho zažene / Až Tisercin / Ale ani ten nepřinese / Odpočinek / Pouze ztiší jeho // klap klap klap / dup dup dup.“

Vydalo nakl. Torst roku 2023, úvod napsal Jáchym Topol. 121 stran; dop. cena 248 Kč. *am*

ŽIDOVSKÁ OBEC PRAHA

(Maiselova 18)

Káva o půl čtvrté

■ Ve čtvrtek **8. února** přivítáme na Kávě lékaře MUDr. **Martina Voldřicha**, který bude hovořit na téma: „České zdravotnictví je v krizi. Kde je příčina a jak velký problém máme před sebou? Lze naše zdravotnictví vyléčit?“

■ V úterý **27. února** mezi nás přijde přednosta Kliniky infekčních nemocí a cestovní medicíny 2. LF UK a FN Motol MUDr. **Milan Trojánek**, Ph.D. Bude se zabývat otázkou, proč infekční lékařství nabývá na významu. „Jsou důvodem nové nebo znovuobjevující se infekce, narůstající rezistence bakterií na antibiotika, stále častější turistické i pracovní cesty do exotických oblastí či odmítnutí očkování?“

Kavárna je otevřena od 14.30, program začíná v 15.30. Přípravil a moderuje Honza Neubauer.

KULTURNÍ PŘEHLED

ŽIDOVSKÉHO MUZEA V PRAZE

■ 7. února od 18.00, Maiselova synagoga: Štěpán Zbytovský: **K židovství u Franze Kafky. Rozjímání nad fragmentem Synagoga v Thammühlu**. Jediným Kafkovým literárním textem s explicitně židovskou tematikou je fragment o zvířeti obývajícím synagogu ve fiktivním městě Thammühl. Přednáška nastíní základní směry interpretace tohoto textu, zasadí je do kontextu obvyklých představ o Kafkově vztahu k židovství – a nabídne možná nová čtení. Vstup volný.

■ 19. února od 18.00, Maiselova synagoga: **Rozinky v blátě – uvedení knihy Davida J. Novotného**. Autorské čtení profesora Davida Jana Novotného, spisovatele, scenáristy a publicisty, držitele Literární ceny Knižního klubu. Autor bude číst ze svého aktuálního románu *Rozinky v blátě*, který sleduje osudy Samuela, židovského chlapce z pražského Josefova. O knize, která umně proplétá osobní příběhy rodiny hlavního hrdiny s historickými událostmi Československa 50. a 60. let 20. století, bude spisovatel hovořit s Davidem Stecherem, ředitelem Pražského literárního domu. Vstup volný.

■ 25. února od 10 hodin, Dílna OVK (Maiselova 15): **Nedělní dílna pro rodiče a děti – Itamar potkává zajíce aneb Jak se nebát**. Pojdme si společně poslechnout napínavý příběh Itamara, izraelského chlapce, který se bojí zajíců. Na základě jeho zkušeností budeme tvořit a povídat si o tom, jak se někdy můžeme bát něčeho

KULTURNÍ POŘADY

Michel Fingesten: *Lodě, kvaš na papíře, 1927/1928.*

nového nebo něčeho úplně obyčejného a jak můžeme strach překonat. Dílna je inspirována pohádkou známého izraelského spisovatele Davida Grossmana. Vstupné 90 Kč. **Prohlídka:** Historická mikve, Starý židovský hřbitov.

■ 28. února od 18 hodin, Božská Lahvice (v Bílkově ulici 6): **Představení románu Soukromá trestní obžaloba spisovatele Zena Dostála**. Román vydaný z pozůstatosti líčí osudy desetiletého Jakuba ze smíšeného manželství za druhé světové války. Jedná se o autorův nejosobnější román, v němž popisuje své zážitky z dětství, kdy chlapec přežil válku ukrytý u své tety na venkově. Text doprovázejí ilustrace Borise Jirků. Koná se ve spolupráci s nakladatelstvím Akropolis a hudebně jej doprovodí vnuci Zena Dostála. Vstup volný.

LODĚ A KLIKA

■ Galerie Ztichlá klika na pražských Vínohradech otevřela v lednu další zajímavou výstavu *Lodě a Klika*. Jejím tématem jsou lodě, tedy i přístavy, lodě na moři či řekách. Zájemci, kteří se do galerie v Hradešinské ulici 50 vypraví, mohou zhlédnout díla Věry Novákové (*Noemova archa* a *Potopa*), Vladimíra Boudníka, Zdeňka Tůmy, několik pláten a kvašů Bedřicha Feigla, čtyři krásné obrazy Michela Fingestena či akvarel málo známé vídeňské rodačky s československými kořeny Friedy Salvendy, která uprchla před nacisty do Anglie. Výstava je přístupná už jen do **8. února**, út-pá 13–19 hodin.

MICHEL FINGESTEN VE VRATISLAVI

■ Ze sbírek téže galerie pořádá Městská galerie v polské Vratislavi od **23. února do 29. března** velkou výstavu **Michela Fingestena** (1884–1943). O tomto pozoruhodném malíři jsme již několikrát psali, tak jen

stručně připomínáme, že rodák ze vsi Bučkovice v českém Slezsku se po cestách do Ameriky a Asie usadil roku 1911 v Berlíně, kde se začal intenzivně věnovat grafické tvorbě. Během války se stal členem Neue Secession, v roce 1917 byl přizván jako spolupracovník časopisu *Marsyas*; v letech 1927–1928 se při pobytu ve Španělsku vrátil znovu k malování a vytvořil zde řadu poetických obrazů neobvyklých barev a exotické atmosféry (viz i ilustrace na této straně). Po nástupu fašismu odešel do Itálie, kde byl za války jako Žid internován v koncentračním táboře. Dočkal se zde osvobození, bezprostředně po něm však zemřel na infekci. K výstavě vychází v polštině a angličtině rozsáhlý katalog se zhruba 250 reprodukcemi Fingestenových děl.

COHEN A OZONE

■ Známého izraelského kontrabasistu Avishaie Cohena a japonského pianistu Matoka Ozoneho ovlivnil Chick Corea, se kterým oba hráli. Cohen a Ozone společně vystoupí v Praze **7. 2.** od 19.30 v Divadle Hybernaria. Svůj projekt nazvali *The Amity Duet* (Duo přátelství). Jak řekli, ke spolupráci je inspiruje hlavně „přátelství, mír, harmonie a vzájemné porozumění“. Vstupenky (nejlevnější za 1300 Kč) lze zakoupit na stránkách pořadatele Jazz Meets World (www.jmw.cz).

HELLA V BOŽSKÉ LAHVICI

■ **19. února** od 19.00 se v kavárně Božská Lahvice (Bílkova 6, P 1) koná setkání nad knihou *Hella* od rusistky a překladatelky Aleny Machoninové. Pořádá nakladatelství Maraton, ukázky přečte autorka, večerem provede Blanka Činátlová.

CENA TOMA STOPPARDA

■ Až do **3. dubna** lze nominovat texty na Cenu Toma Stopparda, kterou od roku 2021 pořádá Knihovna Václava Havla. Cena je udělována každoročně tříčlennou porotou za původní, knižně nevydaný esej v českém jazyce přispívající mimořádným způsobem k pochopení stavu současné společnosti a společenských procesů, civilizace a civilizáčnických okruhů, mezinárodního prostředí, lidských práv, literárních a uměleckých děl a jejich tvůrců, nových vědeckých objevů, moderní historie a procesů odehrávajících se v lidské duši. Cena je dotována částkou 50 000 Kč, kterou pro tento účel poskytuje Tom Stoppard. Příspěvky k posouzení lze zaslat do 3. dubna 2024 na adresu Cena-TS@vaclavhavel.cz. Více informací naleznete na www.vaclavhavel.cz.

LAUDEROVY ŠKOLY V PRAZE

■ **Projektové dny:** Blíží se prezentace našich půlročních projektů. Jedním z výstupů budou i projektové noviny, které vytvářeli žáci z dokumentačního týmu a členové jednotlivých projektových dílen.

■ **Školní zájezd do Barcelony:** Díky podpoře z programu Erasmus plus mohli naši kvintáni navštívit židovskou školu Colegio Hatikva v Barceloně. Seznámili se s tamním systémem výuky i s tím, co aktuálně jejich španělští vrstevníci řeší. Studenti navštívili i synagogu v Gironě a měli možnost vidět slavné barcelonské památky. Večer se účastnili zapalování chanukových svíček.

WE REMEMBER

■ Ve čtvrtek 25. ledna 2024 byl od 17 do 21 hodin symbolicky nasvícen obelisk na třetím nádvoří Pražského hradu na paměť obětí šoa. Stalo se tak v rámci kampaně #WeRemember, která se koná u příležitosti Mezinárodního dne památky obětí holocaustu a letošního 79. výročí osvobození koncentračního a vyhlazovacího tábora Osvětim-Březinka. Tuto kampaň pořádá Světový židovský kongres a UNESCO, v České republice zorganizovala zmíněnou projekci Federace židovských obcí v ČR spolu se Správou Pražského hradu a Kanceláří prezidenta republiky. Při nasvícení obelisku se konalo pietní setkání, jehož se zúčastnil prezident ČR Petr Pavel, přeživší paní Dita Krausová a Michaela Vidláková, velvyslankyně Státu Izrael Anna Azari, vrchní zemský rabín K. E. Sidon, který pronesl modlitbu kadiš, předseda FŽO Petr Papoušek, studenti Lauderových škol a jejich ředitel Petr Karas, zástupci České unie židovské mládeže a další hosté. Děkujeme všem, kteří nezapomínají. *fžo*

PROHLÍDKA SYNAGOGY V BRNĚ

■ Dne **14. února** od 17 hodin se koná komentovaná prohlídka brněnské synagogy s ochutnávkou košer vín. Funkcionalistická synagoga Agudas achim, postavená v letech 1935–1936, je ojedinělým příkladem moderní židovské sakrální architektury a zároveň v současnosti jedinou synagogou na území Moravy a Slezska, která slouží duchovním účelům židovské komunity. Výklad bude věnován zásadním momentům brněnské židovské historie, hlavním tradicím a zvykům judaismu, ale i dramatickému životnímu příběhu autora stavby Otty Eislera.

VÝZVY, ZPRÁVY INZERCE

Zážitky a dojmy můžeme na závěr probrat nad skleničkou košer vína. Další únorové akce v Brně viz www.stetl.cz.

Pietní setkání na Hradě, 25. 1. 2024. Foto Lukáš Bíba.

POCHOD VRBA WETZLER

■ Od **1. února** se lze na stránkách www.vrbawetzler.eu registrovat na již tradiční letní pochod po stopách útěku Wetzlera a Vrby z Osvětimi do Žiliny. Letos se cesty konají v termínech **22.–27. července** a **19.–24. srpna 2024**.

ČNFB NABÍZÍ PRÁCI

■ Česko-německý fond budoucnosti hledá do svého týmu v Praze kolegyni nebo kolegu na pozici Asistent/ka eventových a konferenčních aktivit na plný pracovní úvazek. Vaše úkoly: podpora při organizaci veřejných akcí a konferencí organizovaných ČNFB, zejména pak výroční konference ČNDF; podpora při koordinaci Česko-německého diskusního fóra; podpora v oblasti externí komunikace; podpora v praktických a administrativních úkolech.

Očekáváme: velmi dobré organizační a koordinační schopnosti; schopnost dobré komunikace, organizace práce a týmové spolupráce; dobrá znalost německého jazyka (B2-C1); znalost českého jazyka na úrovni roditelského mluvčího; dobrý písemný projev; spolehlivost, samostatnost, flexibilitu; zkušenost v oblasti práce s veřejností výhodou.

Nabízíme samostatnou a zajímavou práci. Pozice je vhodná i pro čerstvé absolventy. Nástup možný ihned. Budeme rádi, když se nám ozvete a pošlete do čtvrtka **8. února 2024** svůj životopis a pár vět o tom, proč vás zaujala práce právě v Česko-německém fondu budouc-

nosti. Bližší informace naleznete na stránkách www.fondbudoucnosti.cz. Veškeré podklady zasílejte, prosím, na adresu: helena.vankova@fb.cz. Těšíme se na vás!

VÝBĚROVÉ ŘÍZENÍ

■ Správní rada Nadace Židovské obce v Praze vyhlašuje výběrové řízení na nadační příspěvky pro rok 2024. Témata: podpora vzdělávání a českého židovského školství; ochrana kulturních památek; rozvoj židovských tradic na území České republiky.

Žádosti o nadační příspěvek musí být podány na předepsaných formulářích Nadace Židovské obce v Praze. Termín uzavěrky je stanoven k **28. 2. 2024** a k **30. 6. 2024**. Bližší informace a formuláře jsou k dispozici na e-mailové adrese: nadacezovp@volny.cz, dále také na internetu: www.kehilaprag.cz.

STARÉ FOTOGRAFIE NOVÉHO HŘBITOVA

■ Správa budov a nemovitostí Matana se obrací na čtenáře s prosbou o poskytnutí fotografií z areálu Nového židovského hřbitova v Praze, pořízených před rokem 1995. Snímky z domácích archivů a pozůstalostí, včetně starých negativů, spolehlivě vrátíme nebo si je u nás v kanceláři naskenujeme na počkání. Užitečné jsou pro nás i zcela amatérské záběry ve snížené kvalitě, s osobami v popředí atp., mohou nám pomoci při opravách náhrobků, které jsou dnes v důsledku dřívějších krádeží a vandalismu nekompletní nebo se u nich vlivem eroze nedochovaly původní detaily. Starší fotodokumentace je pro nás důležitá i z hlediska doplňování archivu a zachování historické paměti.

Kromě náhrobků nás zajímají fotografie budov, ohradních zdí a prostor v rámci celého hřbitova.

Prosba se samozřejmě vztahuje i na všechny další židovské památky na území ČR. Kontakt: Mojmir Malý, sbh@matana.cz, tel. č.: 604 234 136.

POMOC PRO IZRAEL

Stále lze přispívat do veřejné sbírky na pomoc izraelským rodinám, jejichž blízcí se stali obětí teroristického útoku Hamásu. Sbírkou vyhlásila Federace židovských obcí v České republice, číslo účtu 11197662/0800 u České spořitelny, variabilní symbol 071023.

fžo

ŽNO BANSKÁ BYSTRICA

Srdečně blahoželáme našim členom, ktorí v mesiaci **február** slávia sviatok svojich narodenín: pani Dagmar Hrnčiarová, nar. 2.2. – 72 rokov; pani Eva Welwardová, nar. 19.2. – 76 rokov; pani Marta Uhliarová, nar. 17.2. – 58 rokov; pán Ján Uhliar, nar. 20.2. – 71 rokov; pán Leopold Redlingernar, nar. 22.2. – 83 rokov, a pán Matej Turčan, nar. 27.2. – 34 rokov. Všetkým úprimne prajeme veľa zdravia, spokojnosti a pohody.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO BRATISLAVA

V mesiaci **február** oslávia narodeniny: pani Eva Bihellerová – 76 rokov; pán Juraj Bock – 88 rokov; pán Peter Borský – 73 rokov; pani Zuzana Diamantová – 86 rokov; pán Peter Gavora – 82 rokov; pán Anatolij Goldenberg – 77 rokov; pán Jozef Kopelmann – 77 rokov; pani Katarína Luciaková – 70 rokov; pán Peter Munk – 71 rokov; pani PhDr. Judita Neumannová – 73 rokov; pani PhDr. Zuzana Paliderová – 85 rokov; pán Ing. Igor Rintel – 65 rokov; pán Ing. Pavol Skalický – 75 rokov; pani Valéria Slámová – 96 rokov; pán Karol Slnek – 75 rokov; pán MUDr. Kurt Karol Sudek – 93 rokov; pani Karolína Szóradová – 75 rokov; pani Judita Šándorová – 88 rokov; pán Ján Štrasser – 78 rokov; pán Milan Valášek – 77 rokov, a pán JUDr. Ivan Werner – 78 rokov. Všetkým oslávencom prajeme pevné zdravie a pohodu. *Ad mea veesrim šana!*

Úmrtie

S ľútosťou oznamujeme, že vo veku 78 rokov zomrel pán Jozef Neumann a vo veku 86 rokov zomrel pán Tomáš Janovic.

Zichronam livracha!

ŽO BRNO

V **únoru** oslaví své narodeniny: pani Sara Blau, nar. 17.2. – 23 let; pani Hana Fischer, nar. 17.2. – 76 let; David Joshua Ondra, nar. 16.2. – 14 let; pan Jan Ryář, nar. 17.2. – 77 let; pan Martin Stančev, nar. 26.2. – 51 let; pan Petr Urban, nar. 9.2. – 65 let, a pani Milada Winklerová, nar. 1.2. – 75 let. Přejeme jim pevné zdraví.

Ad mea veesrim šana!

ŽO DĚČÍN

V **lednu** oslavili narodeniny: pan Martin Elis Šachar, pan David Chod, pani Zuzana Jančarová, pani Mgr. Isabela Jelínková a pani Pavla Kroupová. Dodatečně přejeme vše dobré. *Ad mea veesrim šana!*

V **únoru** oslaví narodeniny: pan Petr Malina, pan Ing. František Comorek, pan Zdeněk Popper a pan Mgr. Michal Spevák. Všem přejeme pevné zdraví.

Ad mea veesrim šana!

ŽO KARLOVY VARY

V **únoru** oslaví narodeniny: pani Mgr. Alena Závorová, nar. 2.2. – 61 let; pan MUDr. Pavel Hranička, nar. 13.2. – 52 let; pani Jana Novotná, nar. 20.2. – 50 let, a pan Robert Klein, nar. 21.2. – 50 let. Přejeme jim hodně zdraví, štěstí a osobní pohody.

Ad mea veesrim šana!

Úmrtí

S velkým smutkem v srdci sdělujeme, že v sobotu 23. prosince 2023 zemřel náhle ve věku 74 let člen Židovské obce Karlovy Vary pan Jan Tichý. *Zichrono livracha!*

ŽNO KOŠICE

V mesiaci **február** oslávia narodeniny: pani Etela Bergerová – 67 rokov; pán Tomáš Borový – 78 rokov; pán MUDr. Ladislav Burger – 75 rokov; pani Hedvíga Ivaščuová – 70 rokov; pán Erwin Löwy – 69 rokov; pani Eva Pavljuková – 77 rokov; pán Ing Daniel Riemer – 76 rokov; pani MUDr. Mária Rzouňková – 77 rokov; pán Mikuláš Šimon – 86 rokov, a pani Ing. Viera Veselová – 77 rokov. Prajeme im všetko najlepšie.

Ad mea veesrim šana!

Úmrtie

V mesiaci december nás deň po svojich 104. narodeninách navždy opustila pani Magda Zádorová. *Zichrona livracha!*

V prvý deň nového roku nás vo veku 70 rokov opustil pán Jozef Klement.

Zichrono livracha!

ŽO OLOMOUC

V **únoru** oslaví narodeniny: slečna Kristýna Neumannová, nar. 5.2. – 19 let, a pani Helena Weil, nar. 22.2. – 76 let. Přejeme jim vše nejlepší a pevné zdraví.

Ad mea veesrim šana!

ŽO OSTRAVA

V **únoru** oslaví narodeniny: pan Peter Bachrach, nar. 5.2. – 95 let; pan Jindřich Goba, nar. 14.2. – 91 let, a pani Nora Macu-

rová, nar. 22.2. – 80 let. Přejeme jim vše dobré, hlavně pevné zdraví.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PLZEŇ

V **únoru** oslaví narodeniny: pani Iveta Čechová – 56 let, a pan Ing. Zdeněk Roubíček – 72 let. Oběma přejeme hodně zdraví, štěstí a osobní pohody.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PRAHA

V **únoru** oslaví narodeniny: pani Kateřina Biglová, nar. 9.2. – 75 let; pan Albert Erent, nar. 2.2. – 84 let; pan Aron Chaplík, nar. 24.2. – 86 let; pani Helena Klímová, nar. 3.2. – 87 let; pani Milena Landischová, nar. 24.2. – 82 let; pan Michal Pacovský, nar. 6.2. – 75 let; pani Renata Pavelková, nar. 8.2. – 86 let; pan Petr Pilný, nar. 17.2. – 85 let; pani Mariana Russová, nar. 14.2. – 87 let; pani Alena Smolíková, nar. 9.2. – 86 let, a pani Helena Valíková nar. 5.2. – 93 let. Všem přejeme pevné zdraví do dalších let.

Ad mea veesrim šana!

Úmrtí

S lítostí oznamujeme, že zemřel pan Moshe Chaim Griver z Izraele. Se zesnulým jsme se rozloučili 23. ledna v obřadní síni Nového židovského hřbitova v Praze.

Zichrono livracha!

S lítostí oznamujeme, že ve věku 76 let zemřel pan Jan Vávra. Se zesnulým jsme se rozloučili 25. ledna v obřadní síni Nového židovského hřbitova v Praze.

Zichrono livracha!

ŽNO PREŠOV

V mesiaci **február** oslávia narodeniny: pán Ing. Pavel Greguš – 68 rokov; pani Ing. Bianka Horváthová – 77 rokov; pani MUDr. Helena Martonová – 81 rokov, a pani Erika Tomková – 74 rokov. Oslávencom prajeme do ďalších rokov pevné zdravie a pohodu.

Ad mea veesrim šana!

ŽO TEPLICE

V **únoru** oslaví narodeniny: pan Michael Lichtenstein, nar. 23.2. – 73 let, a pani Ivana Mertová, nar. 12.2. – 32 let. Přejeme jim pevné zdraví a pohodu.

Ad mea veesrim šana!

ŽO ÚSTÍ NAD LABEM

V **únoru** oslaví narodeniny pani Mgr. Zdeňka Matičková, pani Věra Novotná, pani Jana Krausová, pani Bc. Lucie Vandas, pan Mgr. Vladimír Matička a pan Mgr. Pavel Tůpek. Jmenovaným přejeme pevné zdraví a osobní pohodu. *Ad mea veesrim šana!*

SOD V HAAGU

Mezinárodní soudní dvůr v Haagu řešil v lednu obvinění Jihoafrické republiky, že Izrael se v Pásmu Gazy dopouští genocidy. Od října, kdy Izrael po brutálním útoku Hamásu spustil v Pásmu Gazy operaci Železné meče, zde dle neověřitelných údajů Hamásu zemřelo na 26 tisíc lidí, zhruba na 10 tisíc z nich jsou bojovníci teroristického hnutí. Civilní ztráty jsou způsobeny hlavně faktem, že bojovníci splývají s civilisty a využívají je jako krytí (a posléze cestu, jak odvést pozornost od příčiny války, a k obviňování Izraele). Soud rozhodl, že přinejmenším některé akce Izraele v Pásmu Gazy během války proti Hamásu by mohly spadat pod úmluvu o genocidě, a uvedl, že Izrael musí přijmout řadu preventivních opatření.

Soud však ve svém rozhodnutí neformuloval žádná konkrétní zjištění o genocidě a nepřijal opatření, které si JAR nejvíce přála: nenařídil okamžité jednostranné příměří, které by zbrzdilo válečné úsilí a napomohlo teroristům. Izraeli nakázal umožnit humanitární přístup na palestinské území a současně vyzval Hamás, aby bezpodmínečně propustil všechna izraelská rukojmí, která v Gaze od 7. října zadržuje (zůstává tam 132 žen, mužů a dětí).

USA a Velká Británie samotné jednání kritizovaly s tím, že pochybují o tom, že případ nějak napomáhá dosáhnout udržitelného příměří.

POZASTAVENÍ POMOCI

V lednu oznámily Itálie, Velká Británie, Francie, Německo a Finsko, že pozastavují financování Úřadu OSN pro palestinské uprchlíky na Blízkém východě (UNRWA), čímž následovaly USA, Kanada a Austrálie. Učinily tak poté, co Izrael obvinil některé pracovníky úřadu, že se zapojili do útoku Hamásu na Izrael. UNRWA byla již mnohokrát usvědčena z toho, že školy, které v Pásmu Gazy, na Západním břehu Jordánu, v Jordánsku, Libanonu a Sýrii provozuje, propagují násilí vůči Židům. Z jejich škol vyšlo (dle údajů samotného Hamásu) přes sto aktivních teroristů. Šéf UNRWA Philippe Lazzarini řekl, že dali výpověď zaměstnancům, kteří se podle Izraele na teroristickém útoku podíleli. Úřad také slíbil, že záležitost prošetří. Zmíněné státy čekají, až vyšetřování skončí. „Musíme se ujistit, že Hamás či další teroristé nedostávají ani jedno euro z finských peněz,“ uvedl například finský ministr pro zahraniční obchod a rozvoj Ville Tavio.

ZPRÁVY ZE SVĚTA

Henry Brown: Nicholas Winton, 2009. NPG Londýn.

NEJMLADŠÍ PREMIÉR

Francie má od ledna nového premiéra, Gabriela Attala. Je mu 34 let (je nejmladším členem vlády), přiznává svou homosexuální orientaci a po otci je židovského původu (Yves Attal byl známý filmový producent s tunisko-alsaskými kořeny), matka ho vychovala v řecké pravoslavné víře. Sám se však s žádným náboženstvím neztotožňuje. Záhy učinil rychlou politickou kariéru: byl tajemníkem ministra školství, mluvčím vlády, ministrem rozpočtu a veřejných financí a ministrem školství.

PROCES KVŮLI KNIHÁM

Školní výbor v okrese Escambia ve státě Florida zveřejnil seznam knih, které byly odstraněny ze školních knihoven, aby se zjistilo, zda neobsahují děti ohrožující prvky: nepřiměřené násilí, nahotu či sex. Dočasný (nebo trvalý) zákaz se děje na popud členek konzervativní aktivistické skupiny Moms for Liberty. Celkem se jedná o více než 1600 titulů, mezi nimiž se absurdně

nachází i řada knih s tématem holokaustu, mj. grafický román *Osvětimská knihovnice* od A. G. Iturbeho (autora knižní předlohy) a S. Rubia, který ztvárňuje osud české přeživší Dity Krausové. Proti jednání komise se žalobou ohradili autoři, zástupci nakladatelství Penguin Random House a skupiny PEN America a rodiče. Soud žalobu přijal na základě prvního dodatku americké ústavy i faktu, že o čteně dětí mají rozhodovat rodiče.

PORTRÉTY ZACHRÁNĚNÝCH

Národní portrétní galerie v Londýně u příležitosti uvedení filmu *Jeden život* o pozoruhodném příběhu sira Nicholase Wintona (viz *Rch* 12/2023) zpřístupnila ve své online výstavě fotografické portréty jedenácti žen a mužů. Ti jako děti odjeli díky Wintonovi a jeho spolupracovníkům v českém kindertransportu do Velké Británie. V nové zemi pak dosáhli úspěchů v oblasti vzdělávání, politiky, medicíny a umění. Výstava zahrnuje i portrét sira Wintona, jenž byl ve svých tehdejších 100 letech očividně ve výborné formě.

VÝSTAVY VE VÍDNI

Výstava děl expresionistického malíře Maxe Oppenheimera (1885–1954), o níž jsme referovali v *Rch* 12/2023, trvá v Leopoldově muzeu ve Vídni do 25. února. Pokud se do rakouské metropole hodláte vypravit, lze naplánovat cestu tak, abyste stihli i expozici obrazů rakouského grafika, narozeného v Kyjově na Moravě, Emila Singera. Začíná 14. února v Židovském muzeu (v budově na Dorotheergasse) a potrvá do 1. září 2024. (am)

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz. Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, telefon/fax 226 235 217, e-mail: roschodes@sefer.cz. Redakce: Alice Marxová (šéfredaktorka), Jiří Daniček. Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Předplatné zajišťuje jménem vydavatele společnost SEND Předplatné, spol. s r. o. (www.send.cz; call centrum 225 985 225; mobil 777 333 370; e-mail: send@send.cz). Předplatné pro Slovensko: MAGNET press Slovakia, s. r. o., P. O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20,30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí a v elektronické podobě vyřizuje administrace *Roš chodeš*. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 1. 2. 2024.

Cena 50 Kč (2,20 €)